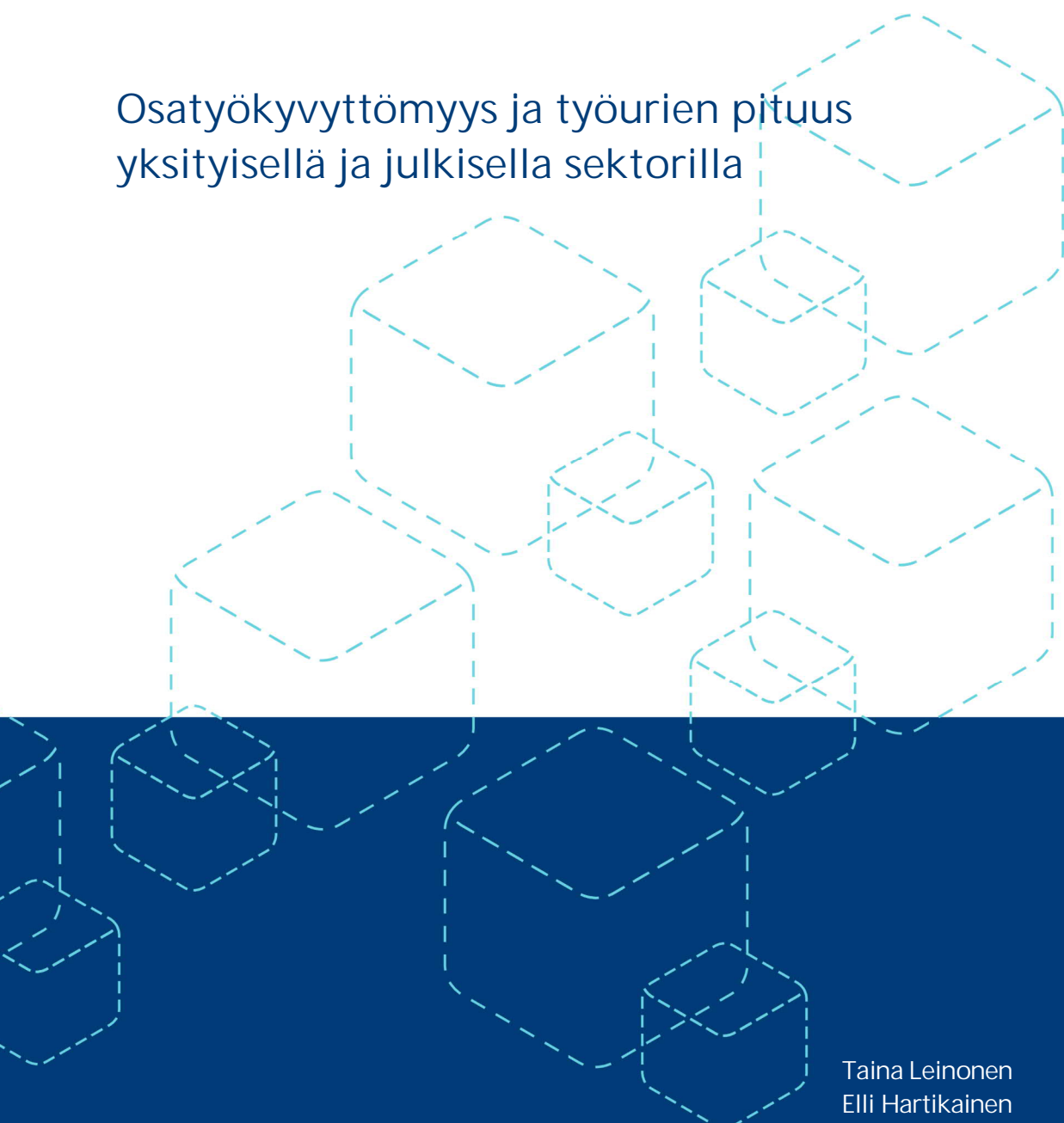


Osatyökyvyttömyys ja työurien pituus yksityisellä ja julkisella sektorilla



Taina Leinonen
Elli Hartikainen
Laura Salonen
Svetlana Solovieva
Eira Viikari-Juntura

Osatyökyvyttömyys ja työurien pituus yksityisellä ja julkisella sektorilla

Taina Leinonen, Elli Hartikainen, Laura Salonen, Svetlana Solovieva, Eira Viikari-Juntura

Työterveyslaitos

PL 40

00032 TYÖTERVEYSLAITOS

www.ttl.fi

© 2023 Työterveyslaitos ja kirjoittajat

Julkaisu on Työsuojelurahaston (nro. 190400) ja Kevan rahoittaman Osatyökyvyttömyys ja työurien pituus -tutkimushankkeen loppuraportti.

Tämän teoksen osittainenkin kopiointi on tekijänoikeuslain (404/61, siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen) mukaisesti kielletty ilman asianmukaista lupaa.

ISBN 978-952-391-112-3 (pdf)

Tiivistelmä

Työn aihe ja tarkoitus. Tutkimushankkeessa tarkasteltiin osasairauspäivärahan ja osatyökyvyttömyyseläkkeen käyttöön vaikuttavia tekijöitä sekä osatyökyvyttömyysetuuksien käytön yhteyksiä työurien pituuteen. Keskityimme erityisesti yksityisen ja julkisen sektorin välisiin eroihin, sillä työnantajasektorien välillä on järjestelmäeroja, jotka todennäköisesti vaikuttavat sekä osatyökyvyttömyysetuuksien käyttöön että sen jälkeiseen työmarkkinoille osallistumiseen.

Aineisto ja metodit. Käytimme laajaa yksilötason rekisteriaineistoa, joka koostuu Suomen työikäistä väestöstä edustavista 70 % satunnaisotoksista. Aineisto sisältää Kelan, Eläketurvakeskuksen ja Tilastokeskuksen rekistereistä yhdistettyjä tietoja sosiodemografisista ja työhön liittyvistä tekijöistä sekä työllisyys- ja sosiaaliturvaetusjaksoista. Tarkasteluja tehtiin vuosien 2005 ja 2018 välillä. Käytimme monipuolisesti erilaisia pitkittäis- ja paneeliaineiston analyysiin soveltuvia tilastollisia menetelmiä.

Keskeiset tulokset. Osasairauspäivärahan ja osatyökyvyttömyyseläkkeen käytöllä oli osittain samoja, mutta myös päinvastaisia taustatekijöitä. Esimerkiksi osasairauspäivärahan käyttö oli yleisempää yksityisellä ja osatyökyvyttömyyseläkkeen käyttö julkisella sektorilla vastaavien täysien etuuksien käyttöön nähden. Työn fyysisen raskauden ja työn hallinnan yhteydet osatyökyvyttömyysetuuksien käyttöön olivat vähemmän selviä. Osasairauspäivärahan käytön jälkeisinä vuosina etenkin osatyökyvyttömyyseläkkeellä vietetty aika oli yleisempää julkisella sektorilla, kun taas yksityisellä sektorilla oltiin selkeästi yleisemmin työttömänä. Odotettu jäljelle olevan työuran pituus osasairauspäivärahaa toistuvasti käyttävillä henkilöillä oli jopa vuosia pidempi kuin täyttä sairauspäivärahaa käyttävillä verrokeilla eron ollessa erityisen suuri yksityisellä sektorilla sekä mielenterveyden häiriöissä. Osasairauspäivärahan käyttö täyden sairauspäivärahan sijaan lisäksi pidensi odotettua aikaa, joka vietettiin osittain työssä myöhempien osatyökyvyttömyysetuuksien saamisen aikana. Osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen jälkeisinä vuosina ammattiin perustuvassa työn fyysisessä raskaudessa ja työn hallinnassa ei kummallakaan työnantajasektorilla nähty suuria muutoksia. Lisäksi näiden kuormitustekijöiden yhteydet osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden työpäivien lukumäärään ja täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymiseen olivat heikkoja ja epäjohdonmukaisia. Osatyökyvyttömyyseläkeläisillä odotettu jäljellä olevien kokoaikavastaavien työvuosien määrä oli verrattain suuri ja se on kasvanut suhteellisesti enemmän kuin valtaväestössä. Osatyökyvyttömyyseläkeläisten odotettujen työvuosien määrä oli suurempi julkisella kuin yksityisellä sektorilla.

Johtopäätökset. Osatyökyvyttömyysetuuksien käyttö voi tuoda työuraan jopa useita vuosia lisää. Osasairauspäivärahan vaikuttavuudesta on vahvaa näyttöä ja sen käyttöä täyden sairauspäivärahan sijaan olisi tärkeä edelleen lisätä.

Osatyökyvyttömyyseläkeläiset ovat hyvin kiinnittyneitä työelämään, mutta eläkemuodon kokonaisvaikutuksista tarvitaan enemmän tietoa. Olisi myös tärkeä selvittää syitä vastakkaisiin yhteyksiin, joita työnantajasektorilla on osasairauspäivärahan ja osatyökyvyttömyyseläkkeen käyttöön, ja mahdollisesti jakaa yksityisen ja julkisen sektorin hyviä käytäntöjä osa-aikaisten ratkaisujen edistämiseksi työkyvyttömyyden yhteydessä.

Abstract

Partial work disability and the length of working careers in the private and public sector

Topic and aim. This research project examined factors influencing the use of part-time sickness absence and partial disability pension as well as associations of the use of partial work disability benefits with the length of working careers. We focused particularly on the differences between the private and the public sectors, since there are system-based differences, which are likely to influence both the use of partial work disability benefits and subsequent labour market participation.

Data and methods. We used large individual-level register data consisting of 70 % random samples of the Finnish working-age population. The data includes information on sociodemographic and work-related factors as well as on episodes of employment and receipt of social security benefits combined from the registers of the Social Insurance Institution of Finland, Finnish Centre for Pensions and Statistics Finland. The study period included the years between 2005 and 2018. We applied various statistical methods for longitudinal and panel analyses.

Key findings. The use of part-time sickness absence and partial disability pension had partly similar, but also opposite background factors. For example, the use of part-time sickness absence was more common in the private and the use of partial disability pension in the public sector as compared to the use of corresponding full benefits. The associations of physically heavy work and job control with the use of partial work disability benefits was less clear. After the use of part-time sickness absence, the time spent particularly on partial disability pension was more common in the public sector, whereas in the private sector clearly more time was spent unemployed. The expected length of the remaining working career among those who repeatedly use part-time sickness absence was up to several years longer than among controls using full sickness absence the difference being particularly large in the private sector and in mental disorders. The use of part-time sickness absence instead of full sickness absence also increased the time spent partially at work while receiving further partial work disability benefits. Over the years after transition to partial disability pension, there were no large changes in the physical heaviness of work or job control based on one's occupation in neither of the employment sectors. Moreover, the associations of these occupational exposures with the number of working days and transition to full disability pension among partial disability pensioners were weak and inconsistent. Among partial disability pensioners the expected full-time equivalent number of working years was comparatively large, and it has increased more than among the

general population. The expected number of working years among partial disability pensioners was larger in the public than in the private sector.

Conclusions. The use of partial work disability benefits can add years to the working career. There is strong evidence on the effectiveness of the use of part-time sickness absence, and it would be important to further increase its use as an alternative to full sickness absence. Partial disability pensioners have good attachment to working life, but more information is needed on the overall effects of the use of this pension type. It would also be important to investigate the reasons behind the reverse associations of employment sector with part-time sickness absence and partial disability pension, and potentially share good practices of each of the sectors to promote part-time solutions in relation to work disability.

Lista hankkeen artikkeleista

- Leinonen T, Solovieva S, Blomgren J, Laaksonen M, Viikari-Juntura E. Osatyökyvyttömyysetuuksien käyttö yksityisen ja julkisen sektorin palkansaajilla vuosina 2007–2017. Työpoliittinen aikakauskirja 4/2020:38–55.
- Hartikainen E, Solovieva S, Viikari-Juntura E, Leinonen T. Associations of employment sector and occupational exposures with full and part-time sickness absence: random and fixed effects analyses on panel data. *Scand J Work Environ Health* 2022;48:148–57.
- Leinonen T, Viikari-Juntura E, Solovieva S. Has the share of the working life expectancy that is spent receiving a partial or full disability pension changed in Finland over the period 2005–2018? A longitudinal register-based study. *BMJ Open* 2022;12:e061085.
- Hartikainen E, Solovieva S, Viikari-Juntura E, Leinonen T. Working life expectancy and working years lost among users of part- and full-time sickness absence in Finland. *Scand J Work Environ Health* 2023;49:23–32.
- Hartikainen E, Salonen L, Solovieva S, Blomgren J, Böckerman P, Viikari-Juntura E, Leinonen T. Labour market trajectories after part-time sickness absence: a nationwide cohort study from Finland. Submitted manuscript.

Sisällys

Tiivistelmä.....	3
Abstract.....	5
Lista hankkeen artikkeleista.....	7
Sisällys.....	8
1 Johdanto.....	9
1.1 Osatyökyvyttömyysetuudet Suomessa.....	10
1.2 Tutkimuksen tausta.....	11
1.3 Tutkimuksen tavoitteet.....	15
2 Aineisto ja metodit.....	17
3 Tulokset.....	22
3.1 Osatyökyvyttömyysetuuksien käytön yleisyys ja trendit.....	22
3.2 Työmarkkinoille osallistuminen osatyökyvyttömyysetuuksien käytön jälkeen 28	
3.3 Osatyökyvyttömyysetuuksien käyttäjien työajanodotteet.....	40
4 Johtopäätökset.....	45
Lähteet.....	50

1 Johdanto

Osatyökykyisten työhön osallistumisen edistämistä pidetään tärkeänä yhteiskunnallisena tavoitteena (Mattila-Wiro & Tiainen 2019; Keyriläinen & Lappalainen 2023). Tavoitteen saavuttamisella on merkitystä sekä työllisyysasteen parantamisen että yksilöiden hyvinvoinnin kannalta. Työikäisten yleiset terveysongelmat harvoin johtavat siihen, ettei henkilö kykenisi tekemään minkäänlaista työtä edes osittaisella tai kevennetyllä panoksella. Työkyvyttömyyttä tyypillisesti aiheuttavien tuki- ja liikuntaelinten sairauksien hoitosuosituksissa kehoitetaan yleisesti välttämään lepoa ja suositellaan jatkamaan päivittäisiä toimia – mahdollisuuksien mukaan myös työntekoa. Myös lievässä ja usein myös keskivaikeassa masennuksessa suositellaan selvittämään osa-aikaisen työntekon mahdollisuuksia, tarvittaessa työjärjestelyjen turvin.

Osatyökyvyttömyysetuuksien käyttö, eli osasairauspäivärahan saaminen ja osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyminen, on yksi tärkeä työn ja sosiaaliturvatuuden yhteensovittamisen muoto, joka edistää osatyökykyisten työelämään osallistumista. Osatyökyvyttömyysetuuksien käyttö on lisääntynyt Suomessa, minkä vuoksi on erityisen tärkeä ymmärtää niiden käyttöön vaikuttavia tekijöitä ja yhteyksiä työurien pituuteen.

Tieto työntekijäryhmittäisistä eroista osatyökyvyttömyysetuuksien käytön yleisyydessä ja trendeissä on tärkeää, kun arvioidaan osaetuuksien käytön työuravaikutuksia sekä osatyökykyisten mahdollisuuksia osallistua työelämään. Osatyökyvyttömyysetuuksien käytöllä on mahdollista edistää työhön paluuta ja työssä pysymistä sekä säästää sosiaalimenoja, mikäli osaetuudet vähentävät täysien etuuksien käyttöä. Osatyökyvyttömyysetuuksia käyttävien työurien pituus riippuu paljon siitä, palataanko niiden käytön jälkeen kokoaikatyöhön, pysytäänkö siellä, tai jatketaanko ainakin osittain työelämässä.

Tässä tutkimushankkeessa tarkastelimme osasairauspäivärahan ja osatyökyvyttömyyseläkkeen käyttöön vaikuttavia tekijöitä sekä osatyökyvyttömyysetuuksien käytön yhteyksiä työurien pituuteen keskittyen yksityisen ja julkisen sektorin välisiin eroihin. Työnantajasektorien välillä on järjestelmäeroja, jotka todennäköisesti vaikuttavat sekä osatyökyvyttömyysetuuksien käyttöön että sen jälkeiseen työmarkkinoille osallistumiseen. Kiinnitimme huomioita myös sosiodemografisiin tekijöihin, työn fyysiseen ja psykososiaaliseen kuormitukseen sekä tärkeimpiin työkyvyttömyyttä aiheuttaviin sairausryhmiin. Tulokset perustuvat väestötason rekisteritietoihin.

1.1 Osatyökyvyttömyysetuudet Suomessa

Suomessa osasairauspäiväraha on vaihtoehto täydelle sairauspäivärahalle tapauksissa, joissa lääkäri arvioi omiin tavanomaisiin tehtäviinsä työkyvyttömäksi todetun henkilön pystyvän kuitenkin osittain tekemään työtä vaarantamatta terveyttään.

Osasairauspäivärahan käyttö on työntekijälle vapaaehtoista ja vaatii myös työnantajan suostumuksen. Osasairauspäiväraha otettiin Suomessa käyttöön verrattain myöhään, vuonna 2007. Tarkoituksena oli osa-aikaisen työhön paluun kautta tukea työelämään osallistumista ja nopeuttaa täyttä työhön paluuta (Palomäki ym. 2006; Kausto ym. 2009).

Osasairauspäivärahaa pystyi aluksi saamaan vasta 60 täyden sairauspäivärahapäivän jälkeen. Vuodesta 2010 lähtien osasairauspäivärahaa oli mahdollista saada suoraan omavastuuajan eli kymmenen arkipäivää kestäneen täyden sairauspoissaolon jälkeen. Vuoden 2023 alusta osa-aikaisen työn on voinut aloittaa jo sairauspäivärahan omavastuuajalla ilman, että tämä estää omavastuuajan kulumisen ja sitä kautta myöhemmän osasairauspäivärahan saamisen. Osasairauspäivärahan enimmäiskesto oli alun perin 72 arkipäivää, minkä jälkeen tätä on pidennetty 120 päivään vuonna 2014 ja 150 päivään vuonna 2023. Suomessa osasairauspäiväraha on aina 50 % täyden päivärahan suuruudesta ja sen saamisen aikana työskennellään 40–60 % työajasta joko normaaleissa tai heikentyneen työkyvyn vuoksi muokatuissa työtehtävissä.

Työkyvyttömyyden pitkittyessä voidaan henkilölle myöntää työkyvyttömyyseläke joko määräaikaisena kuntoutustukena tai toistaiseksi voimassa olevana työkyvyttömyyseläkkeenä. Työeläkejärjestelmässä työkyvyttömyyseläke on voitu myöntää osaeläkkeenä vuodesta 1973 lähtien. Osatyökyvyttömyyseläke on 50 % täyden eläkkeen suuruudesta ja sen myöntäminen edellyttää, että henkilön työkyky on heikentynyt 40–60 %. Osatyökyvyttömyyseläkkeestä annetaan usein ennakkopäätös henkilön ollessa vielä töissä. Kansaneläkejärjestelmässä osatyökyvyttömyyseläkettä ei toistaiseksi ole.

Osatyökyvyttömyyseläkkeen saaminen ei edellytä työntekoa, mutta niitä on kuitenkin ollut tarkoitus myöntää henkilöille, joiden ansiotaso on sairauden vuoksi alentunut tai sen oletetaan alentuvan, ja joilla olisi mahdollisuus jatkaa työssä osa-aikaisesti (Gould ym. 2003). Osatyökyvyttömyyseläkeläisten on mahdollista saada työansioita enintään 60 % vakiintuneesta keskiansiosta ilman vaikutusta eläkkeen maksuun. Täydellä työkyvyttömyyseläkkeellä olevilla raja on 40 %.

Työnantajasektorien välillä on oleellisia järjestelmäeroja, jotka voivat vaikuttaa osatyökyvyttömyyseläkkeiden käyttöön. Yksityisellä sektorilla työkyvyttömyyden

määritelmä perustuu mahdollisuuksiin tehdä sellaista työtä, josta henkilön voidaan hänen taustansa huomioiden olettaa suoriutuvan. Julkisella sektorilla työkyvyttömyyttä sen sijaan määritellään ammatillisin perustein huomioiden henkilön suoriutuminen hänen omassa työssään (Eläketurvakeskus 2023). Sektorien välillä on myös eroja suurten työnantajien työkyvyttömyyseläkemaksujen määräytymisessä. Toisin kuin yksityisellä sektorilla, julkisella sektorilla osatyökyvyttömyyseläkkeet eivät välittömästi vaikuta maksun määräytymiseen, minkä voidaan olettaa kannustavan niiden käyttöön (Liukko ym. 2017).

1.2 Tutkimuksen tausta

(Osa)työkyvyttömyyteen ja työhön paluuseen vaikuttavat oletettavasti monet tekijät, kuten terveydentila, työympäristö ja työn kuormitustekijät, sosiaaliset tekijät, terveydenhoito- ja sosiaaliturvajärjestelmä sekä laajempi yhteiskunnallinen konteksti (Loisel ym. 2005; Stattin 2005; Ilmarinen ym. 2006). Tässä tutkimuksessa keskitytään yksilöllisiin ja työhön liittyviin tekijöihin. Erilaisten kontekstuaalisten tekijöiden kuten esimerkiksi talouden suhdannevaihteluiden ja sosiaaliturvaan liittyvien lakimuutosten voidaan kuitenkin olettaa vaikuttavan ajallisten muutosten taustalla.

Yleisesti sairauspäivärahan saaminen (Blomgren 2016; Pekkala ym. 2017; Leinonen ym. 2018a, 2018b, 2018c; Blomgren 2023) ja työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyminen (Polvinen ym. 2016; Laaksonen & Nyman 2019; Solovieva ym. 2019) vähenivät 2010-luvun jälkipuoliskolle saakka. Samalla työajanodote on kasvanut ja työkyvyttömyyseläkeajanodote pienentynyt (Nurminen 2012; Laaksonen ym. 2016; Leinonen ym. 2018d). Sairauspäivärahan saaminen ja työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyminen kääntyivät sittemmin kasvuun, mikä on johtunut erityisesti mielenterveyden häiriöihin perustuvan työkyvyttömyyden lisääntymisestä (Tuulio-Henriksson & Blomgren 2018; Laaksonen ym. 2021; Blomgren 2023). Sairauspoissaolojen kohdalla viime vuosien kasvu liittyy osittain myös koronaviruksen aiheuttamiin sairauksiin (Blomgren 2023). Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden määrä kääntyi koronavuosina uudelleen laskuun, mutta kielteiset koronan vaikutukset saattavat näkyä eläkkeissä vasta viiveellä (Palotie-Heino & Hautamäki 2022).

Työmarkkinoille osallistumiseen liittyvän muun myönteisen kehityksen ohella osatyökyvyttömyysetuuksia käytetään yhä enemmän, jolloin henkilöillä tyypillisesti säilyy osittainen kytkös työelämään. Osasairauspäivärahaa saaneiden määrä on sen käyttöönottovuoden 2007 jälkeen reilusti yli kymmenkertaistunut. Vuonna 2022 osasairauspäivärahaa saaneiden määrä oli kuitenkin edelleen alle kymmenesosa täyttä sairauspäivärahaa saaneiden määrästä (Kela 2023). Osatyökyvyttömyyseläkkeelle

siirtyneiden osuus kaikista työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä on kasvanut 13 %:sta vuonna 2005 28 %:iin vuonna 2018 (Nyman & Kiviniemi 2019). Myös osatyökyvyttömyyseläkkeellä vietetyn ajan osuus kaikilla työkyvyttömyyseläkkeillä vietetystä ajasta on kasvanut (Laaksonen ym. 2016).

Sairauden luonteen ja oireiden vaikeuden lisäksi osasairauspäivärahan käytön valintaan täyden sairauspäivärahan sijaan voivat vaikuttaa muun muassa henkilön työtehtävät ja yksilölliset lähtökohdat sekä työnantajan mahdollisuudet ja halu järjestää osa-aikaista työtä. Osatyökyvyttömyyseläkkeen käyttö ei ole samaan tapaan vapaaehtoinen valinta kuin osasairauspäivärahan käyttö, vaan perustuu alentuneeseen työkykyyn, joka ei täytä täyden työkyvyttömyyseläkkeen myöntämisen kriteerejä. Osatyökyvyttömyyseläkkeen hakemiseen voi kuitenkin vaikuttaa esimerkiksi tarjolla oleva mahdollisuus jatkaa osa-aikaisessa työssä.

Osasairauspäivärahan (Kausto ym. 2009, 2014; Viikari-Juntura ym. 2017; Ervasti ym. 2020) ja osatyökyvyttömyyseläkkeen (Gould ym. 2003; Gould & Kaliva 2010; Nyman & Kiviniemi 2019) saajilla on havaittu olevan osittain samantyyppisiä taustatekijöitä; henkilöt ovat vastaavien täysien etuuksien saajiin verrattuna useammin naisia, vanhempia, korkeammin koulutettuja, toimihenkilöammateissa tai fyysisesti kevyemmissä ammateissa työskenteleviä sekä suurempituloisia tai suuremman eläkekarttuman kerryttäneitä henkilöitä. Lisäksi täyttä sairauspäivärahaa saaviin nähden osasairauspäivärahan saajat tyypillisemmin työskentelevät yksityisellä sektorilla ja heillä on diagnoosina mielenterveyden häiriö (Kausto ym. 2009, 2014; Viikari-Juntura ym. 2017). Osatyökyvyttömyyseläkkeen saajat taas tyypillisemmin tulevat julkiselta puolelta ja eläköityvät tuki- ja liikuntaelinten sairauksien perusteella kuin täyden työkyvyttömyyseläkkeen saajat (Gould ym. 2003; Gould & Kaliva 2010; Nyman & Kiviniemi 2019).

Julkisen sektorin yksityistä sektoria suurempi mille tahansa työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyminen perustuukin juuri osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen yleisyyteen (Polvinen & Laaksonen 2023). Osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyminen on yleisempää suuremmilla työpaikoilla, mikä voi liittyä siihen, että suuremmissa yksiköissä mahdollisuudet osa-aikaisen työn järjestämiseen ovat paremmat (Laaksonen ym. 2019; Polvinen 2021). Osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen yleisyys julkisella sektorilla voikin osittain selittyä suuremmalla työpaikkojen koolla.

Väestöryhmittäisistä eroista osatyökyvyttömyysetuuksien käytön trendeissä tiedetään vähemmän. Osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen osalta trendejä on tarkasteltu yleisessä väestössä, mutta tulosten perusteella on hankala tehdä johtopäätöksiä siitä, missä määrin osatyökyvyttömyyseläkkeiden lisääntyminen tietyssä ryhmässä perustuu

täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen vastaavaan vähenemiseen. Tulosten mukaan osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyminen on esimerkiksi lisääntynyt enemmän julkisella kuin yksityisellä sektorilla työskennelleillä, mutta täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen muutoksessa ei työnantajasektorien välillä ollut suurta eroa (Laaksonen & Nyman 2019).

Koska osasairauspäivärahan oikeudet ovat Suomessa ensisijaisesti oikeutettuja täyteen sairauspäivärahan, voidaan osasairauspäivärahan ajatella jo välittömästi edistävän osa-aikaista työhön osallistumista. Osasairauspäivärahan aikana työskennellään 40–60 % ajasta, mikä voi ylläpitää työelämään kiinnittymistä myös pidemmällä tähtäimellä (Kausto ym. 2009). Tämä saattaa edesauttaa kokoaikaiseen työhön paluuta tai osa-aikaisen työn jatkamista mahdollisen myöhemmän (osa)työkyvyttömyyseläkkeen saamisen aikana.

Aikaisempien tutkimustemme mukaan osasairauspäivärahan käyttö täyden sairauspäivärahan sijaan lisää työhön osallistumista (Kausto ym. 2014; Viikari-Juntura ym. 2017), vähentää täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä (Kausto ym. 2012; Viikari-Juntura ym. 2017) ja työttömyyttä (Viikari-Juntura ym. 2017) sekä säästää sosiaaliturvakustannuksia (Viikari-Juntura ym. 2019). Tuki- ja liikuntaelinten sairauksien yhteydessä lisäksi havaittiin, että osasairausvapaa — jonka aikana työntekoa jatkettiin osa-aikaisesti — ei lisännyt oireita tai niistä aiheutuvaa haittaa tarjoten näin ollen valikoiduille potilaille turvallisen vaihtoehdon täydelle sairauspoissaololle (Viikari-Juntura ym. 2011). Saman suuntaisia osasairauspoissaoloihin liittyviä myönteisiä tuloksia on saatu muista Pohjoismaista (Leinonen ym. 2020a). Osasairauspäivärahan käytön työhön osallistumista lisäävän vaikutuksen on havaittu olevan suurin miehillä, vanhemmissa ikäryhmissä, mielenterveyden häiriöissä, yksityisellä sektorilla sekä teollisuuden tai tieteellisen ja teknisen toiminnan alalla (Kausto ym. 2014; Viikari-Juntura ym. 2017).

Aikaisemmissa tutkimuksissa olemme lisäksi nähneet tyypillisen ”osatyökyvyttömyyspolun”, missä osasairauspäivärahan käyttö lisää myöhempää osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä (Kausto ym. 2012; Viikari-Juntura ym. 2017). Osatyökyvyttömyyspolku vaikuttaa olevan erityisen yleinen tapauksissa, joissa osasairauspäivärahan käytön enimmäisaika on tullut täyteen (Blomgren ym. 2022).

Osatyökyvyttömyyspolun vaikutus työurien pituuteen ei ole selvä. Osatyökyvyttömyyseläke on osasairauspäivärahaa pysyväisluonteisempi osaetus, jolta harvoin palataan enää kokoaikaisesti työhön (Ervasti ym. 2019; Polvinen ym. 2022). Osatyökyvyttömyyseläkkeen voidaan ajatella yhtäältä ajavan henkilöitä työelämästä pois päin ja toisaalta taas kiinnittävän henkilöitä edes osittain työelämään (Gould ym.

2003). Vuonna 2021 80 % osatyökyvyttömyyseläkkeen saajasta teki työtä, kun täyden työkyvyttömyyseläkkeen saajilla osuus oli 13 % (Kannisto 2022).

Aikaisempien tutkimuksien mukaan osatyökyvyttömyyseläkkeen saamisen aikainen työnteko on yhteydessä muun muassa nuorempaan ikään, korkeampaan koulutukseen, myynti-, palvelu- ja kuljetus- tai erityisasiantuntija-ammattiin, julkisen sektorin alaan, verenkierroelinten sairauksiin sekä lyhyempään eläkkeen alkamisesta kuluneeseen aikaan (Gould & Kaliva 2010; Polvinen ym. 2018). Osatyökyvyttömyyseläkeläiset tyypillisesti jatkavat samassa ammatissa kuin ennen eläkkeelle siirtymistä, ja ammatin vaihtajatkin usein jatkavat jollain läheisellä ammattinimikkeellä ja samassa työpaikassa (Gould & Kaliva 2010).

Lisäksi aikaisempi tutkimus on osoittanut, että osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen jälkeisen neljän vuoden aikana yli puolet pysyy osatyökyvyttömyyseläkkeellä ja kolmannes siirtyy täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle (Polvinen ym. 2022).

Osatyökyvyttömyyseläkeläisten täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen on havaittu olevan yhteydessä korkeampaan ikään, matalampaan koulutukseen, työntekijäasemaan sekä mielenterveyden häiriöiden vuoksi ja toistaiseksi myönnettyihin osatyökyvyttömyyseläkkeisiin (Ervasti ym. 2019; Polvinen ym. 2022).

Osatyökyvyttömyyseläkkeillä on arvioitu olevan hyvä mahdollisuus pidentää työuria erityisesti kunta-alalla, missä niiden käyttö on yleistä ja työntekijöillä on ollut hyvät edellytykset jatkaa osa-aikaisessa työssä (Koski-Pirilä 2011; Saari ym. 2011; Ervasti ym. 2019).

Kaiken kaikkiaan ei ole kattavaa tietoa siitä, ovatko osatyökyvyttömyysetuuksien käytön yleistymisen myötä niiden käyttäjien sosiodemografiset ja työhön liittyvät taustatekijät muuttuneet täysien työkyvyttömyysetuuksien käyttäjiin nähden.

Osatyökyvyttömyysetuuksien käytön yleisyydestä erilaisissa työympäristöissä — kuten esimerkiksi eri tavoin fyysisesti ja psykososiaalisesti kuormittavissa töissä — on ylipäättään vain vähän tietoa. Havaitusta osatyökyvyttömyyspolusta huolimatta osasairauspäiväraha ja osatyökyvyttömyyseläke ovat luonteeltaan erilaisia etuuksia, joiden käytön taustalla voi olla jopa vastakkaisia tekijöitä. Osasairauspäivärahan ja osatyökyvyttömyyseläkkeen käytön väestöryhmittäisistä eroista ja trendeistä ei ole vertailukelpoista tietoa, joka auttaisi ymmärtämään näiden erilaisia piirteitä ja käyttömahdollisuuksia paremmin. Vaikka osatyökyvyttömyysetuuksien käyttö ja etenkin osatyökyvyttömyyspolun kulkeminen todennäköisesti ehkäisevät täysien työkyvyttömyysetuuksien käyttöä, tähän mennessä ei ole myöskään ollut tarkempaa tietoa työmarkkinoille osallistumisen poluista osatyökyvyttömyysetuuksien käytön jälkeen eri väestö- ja sairausryhmissä eikä työmarkkinoiden osa-alueilla tai siitä,

lisääntykö työssäolo myös pitkällä aikavälillä. Lisäksi yksityisen ja julkisen sektorin osatyökyvyttömyysetuuksien käyttöön ja sen jälkeisiin työuriin todennäköisesti vaikuttavista järjestelmäeroista huolimatta aiheesta on tähän mennessä vain vähän vertailukelpoista sektorikohtaista tietoa.

1.3 Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa uutta tietoa osatyökyvyttömyysetuuksia käyttävien työurien pituudesta sekä muuttuvista ja vaihtelevista mahdollisuuksista osallistua työelämään yksityisellä ja julkisella sektorilla Suomessa. Tulokset kertovat osatyökyvyttömyysetuuksia käyttävien profiilin muutoksesta sosiodemografisten ja työhön liittyvien taustatekijöiden suhteen ja missä ryhmissä voisi edelleen olla mahdollista lisätä osatyökyvyttömyysetuuksien käyttöä. Tulokset kertovat myös osatyökyvyttömyysetuuksien käytön potentiaalista pidentää työuria eri väestö- ja sairausryhmissä sekä työn kuormituksen mukaan.

Tutkimushanke koostui kuudesta osatutkimuksesta, joiden tarkemmat tutkimuskysymykset ovat esitetty alla.

Osatutkimus 1. Miten sosiodemografisten tekijöiden, työnantajasektorin ja työn kuormitustekijöiden yhteydet osasairauspäivärahan ja osatyökyvyttömyyseläkkeen käyttöön suhteessa vastaavien täysien etuuksien käyttöön ovat muuttuneet osatyökyvyttömyysetuuksien käytön yleistessä? Ovatko yhteydet erilaisia tuki- ja liikuntaelinten sairauksissa ja mielenterveyden häiriöissä?

Osatutkimus 2. Miten työntekijöiden siirtyminen yksityisen ja julkisen sektorin sekä enemmän ja vähemmän kuormittavien ammattien välillä on yhteydessä osasairauspäivärahan ja täyden sairauspäivärahan käyttöön?

Osatutkimus 3. Minkälaisia ovat osasairauspäivärahan käytön jälkeiset työmarkkinoille osallistumisen polut liittyen muun muassa työhön osallistumiseen, osatyökyvyttömyyteen, täyteen työkyvyttömyyteen ja työttömyyteen? Miten nämä polut vaihtelevat yksilöllisten ja työhön liittyvien tekijöiden, kuten sosiodemografisten tekijöiden, työnantajasektorin, työn kuormitustekijöiden ja sairausryhmän mukaan?

Osatutkimus 4. Missä määrin yksityiseltä ja julkiselta sektorilta osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä miehillä ja naisilla työn kuormitustekijät muuttuvat ammattia vaihdettaessa? Miten kuormitustekijät ovat yhteydessä myöhempään työhön osallistumiseen ja täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymiseen?

Osatutkimus 5. Onko osasairauspäivärahan käyttö täyden sairauspäivärahan sijaan yhteydessä odotettuihin jäljellä oleviin työvuosiin ja syihin, joiden vuoksi työvuosia menetetään? Vaihtelevatko yhteydet sukupuolen, työnantajasektorin ja sairausryhmän mukaan?

Osatutkimus 6. Onko odotettujen työvuosien kehitys ollut erilaista osatyökyvyttömyyseläkettä ja täyttä työkyvyttömyyseläkettä saavien keskuudessa kuin valtaväestössä? Minkälaisia eroja työvuosissa nähdään sukupuolen, työnantajasektorin ja sairausryhmän mukaan? Missä määrin työkyvyttömyyseläkkeiden aikainen työnteko on väestötasolla pidentänyt työuria?

2 Aineisto ja metodit

Käytimme laajaa yksilötason rekisteriaineistoa, joka koostuu Suomen työikäistä väestöä edustavista 70 % satunnaisotoksista. Otokset poimittiin viidelle eri poikkileikkausajankohdalle, eli vuosien 2004, 2007, 2010, 2013 ja 2016 viimeiselle päivälle. Osatutkimuksissa 1 ja 6 käytettiin kaikkien otoskohorttien tietoja. Osatutkimukset 2 ja 4 perustuvat vuoden 2004 otoskohorttiin ja osatutkimukset 3 ja 5 vuoden 2007 otoskohorttiin.

Analyseissä yhdistettiin Kelan tietoja sairauspäiväraha-, kansaneläke- ja kuntoutusjaksoista, Eläketurvakeskuksen tietoja työsuhde-, työttömyys-, työeläke-, ja työeläkekuntoutusjaksoista sekä Tilastokeskuksen FOLK-aineiston (entinen FLEED) tietoja demografisista tekijöistä, koulutuksesta, ammatista, toimialasta, työnantajasektorista ja tuloista. Kunkin otoskohortin tietoja pystyttiin seuraamaan takautuvasti sekä etenevästi. Tietoja oli saatavilla vuosien 1988 ja 2018 välillä muuttujasta riippuen.

Kaikkien sairauksien lisäksi (osa)sairauspäivärahan ja (osa)työkyvyttömyyseläkkeen käyttöä tarkasteltiin tietyissä ICD-10-tautiluokituksen pääsairausryhmissä. Yleisimmin tarkastelussa olivat tuki- ja liikuntaelinten sairaudet (M00–M99) ja mielenterveyden häiriöt (F00–F99).

Työn kuormitustekijöiden arvioimiseksi käytimme kyselytutkimuksen avulla aikaisemmin kehitettyjä työaltistematriiseja (Solovieva ym. 2012, 2014a, 2014b), jotka antavat tietoa erilaisten fyysisten ja psykososiaalisten kuormitustekijöiden yleisyydestä miehillä ja naisilla eri ammateissa. Tässä tutkimuksessa käytettiin tietoa työn fyysisestä raskaudesta ja työn hallinnasta. Työaltistetiedot olivat saatavilla valtaosalle ammateista, kaikkiaan lähes 400:lle. Sukupuoli- ja ammattikohtaiset työaltistetiedot yhdistettiin käytössä olevan rekisteriaineiston ammattikooditietoihin.

Osatutkimuksien asetelmat ja tilastolliset menetelmät kuvataan alla pääpiirteittäin. Tiedot raportoidaan yksityiskohtaisemmin osatutkimuksia koskevissa artikkeleissa. Tätä raporttia varten on tehty artikkelien tulosten ohelle joitakin lisäanalyysejä. Osatutkimuksen 4 tulokset esitetään ainoastaan tässä raportissa.

Osatutkimus 1 (Leinonen ym. 2020b) kohdistui tarkasteluvuosiin 2007–2017 perustuen otoskohortteihin vuodelta 2004 (tarkasteluvuosi 2007), 2007 (tarkasteluvuodet 2008–2010), 2010 (tarkasteluvuodet 2011–2013), 2013 (tarkasteluvuodet 2014–2016) ja 2016 (tarkasteluvuosi 2017). Mukaan otettiin tarkasteluvuoden aikana 25–62 vuotta täyttävät palkansaajat, jotka toimivat pelkästään joko yksityisellä tai julkisella sektorilla ja joilla

alkoi osittainen tai täysi sairauspäiväraajakso tai työeläkejärjestelmän osittainen tai täysi työkyvyttömyyseläkejakso (sisältää kuntoutustuen). Tarkastelimme sukupuolen, iän, ammattiryhmän, työnantajasektorin, fyysisesti raskaan työn ja työn hallinnan yhteyksiä siihen, että henkilöllä alkoi tarkasteluvuoden aikana vähintään yksi osasairauspäiväraajakso tai osatyökyvyttömyyseläkejakso suhteessa siihen, että henkilöllä alkoi pelkästään vastaavia täysiä etuusjaksoja. Käytimme paneeliaineiston analyysiin soveltuvia yleistettyjä estimointiyhtälöitä perustuen logistiseen regressioanalyysiin. Mallit huomioivat toistomittausten korrelaation tutkimusvuosien tutkimushenkilöiden ollessa osittain samoja.

Osatutkimus 2 (Hartikainen ym. 2022) kohdistui 30–62-vuotiaisiin palkansaajiin, jotka yksittäisen tarkasteluvuoden aikana toimivat pelkästään joko yksityisellä tai julkisella sektorilla, eivätkä jo valmiiksi saaneet vuoden alkaessa osasairauspäivärahaa tai täyttä sairauspäivärahaa riippuen siitä, kumpaa vastetta tarkasteltiin. Tarkastelimme työnantajasektorin, työn fyysisen raskauden ja työn hallinnan yhteyksiä osasairauspäiväraajakson alkamiseen etuuden käyttöönottovuodesta eteenpäin seurantausina 2007–2016 ja täyden sairauspäiväraajakson alkamiseen seurantausina 2005–2016. Analyysit perustuivat sekä satunnaisvaikutusten että kiinteiden tekijöiden lineaarisiin todennäköisyysmalleihin. Satunnaisvaikutusten mallit perustuvat ryhmien välisten erojen tarkasteluun ja niissä otetaan huomioon sekä yksilöiden välinen että saman yksilön havaintojen vaihtelu työhön liittyvissä tekijöissä seurannan eri vuosina. Kiinteiden tekijöiden mallit perustuvat pelkästään yksilökohtaiseen vaihteluun siirryttäessä eri toimialojen tai eri tavoin kuormittavien ammattien välillä, jolloin kukin tutkimushenkilö toimii omana kontrollinaan vakioiden muuten havaitsemattomat ajassa muuttumattomat yksilökohtaiset piirteet. Paneeliasetelman vuoksi analyysiin otettiin mukaan pelkästään henkilöt, jotka olivat aineistossa mukana vähintään kahtena tarkasteluvuotena.

Osatutkimus 3 (Hartikainen ym. lehteen lähetetty käsikirjoitus) perustui 45–56-vuotiaisiin palkansaajiin, joilla alkoi osasairauspäiväraajakso tammikuun 2010 ja lokakuun 2014 välillä. Seurasimme henkilöiden päiväkohtaista työmarkkinoille osallistumista kolmen vuoden ajan osasairauspäiväraajakson päättymisen jälkeen viimeisimpien seurantojen näin ollen ulottuen lokakuuhun 2017. Työmarkkinoille osallistumisen statukset jaoteltiin ensin (1) työ (työllisyysjakso ilman työkyvyttömyys-, työttömyys- tai eläke-etuuksia), (2) osasairauspäiväraha, (3) täysi sairauspäiväraha, (4) osatyökyvyttömyyseläke, (5) täysi työkyvyttömyyseläke (sisältää kuntoutustuen), (6) kuntoutus (työeläkekuntoutus tai Kelan kuntoutus), (7) työttömyys ja (8) muu (työmarkkinoiden ulkopuolella muista syistä tai kuollut). Tarkastelimme kyseisissä statuksissa vietetyn ajan osuuksia kuuden kuukauden jaksoissa sukupuolen ja

työnantajasektorin mukaan. Käytimme sen jälkeen monivasteista trajektorianalyysiä muodostaaksemme työmarkkinoille osallistumisen latentteja polkuja. Polkuryhmien muodostaminen perustui kolmen kuukauden jaksoissa mitattuun osuuteen ajasta, joka vietettiin neljässä laajemmassa luokassa, eli työ (status 1), osatyökyvyttömyys (statukset 2 ja 4), täysi työkyvyttömyys (statukset 3, 5 ja 6) ja muu (statukset 7 ja 8).

Tarkastelimme, miten sukupuoli, ikä, koulutus, ansiotulot, työnantajasektori, työn fyysinen raskaus, työn hallinta ja sairausryhmä ovat yhteydessä muodostettuihin polkuryhmiin käyttäen tiettyyn ryhmään kuulumista dummy-vasteena logistisessa regressioanalyysissä.

Osatutkimus 4 (Salonen ym. tulokset tässä raportissa) kohdistui 30–59-vuotiaisiin henkilöihin, jotka siirtyivät osatyökyvyttömyyseläkkeelle (sisältää osakuntoutustuen) vuosina 2005–2015, eivät saaneet saman vuoden aikana täyttä työkyvyttömyyseläkettä ja olivat yksityisellä tai julkisella sektorilla töissä jossain vaiheessa kahden edeltävän kalenterivuoden aikana. Tarkastelimme fyysisesti raskaalle työlle ja matalalle työn hallinnalle altistavissa ammateissa toimivien osuuksia osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtymisvuoden sekä kolmen sen jälkeisen kalenterivuoden alkaessa (edellisen vuoden lopun tilanne). Viimeisimmät seurannat näin ollen ulottuivat vuoteen 2018. Katsoimme, miten kuormitustekijöille altistavissa ammateissa toimiminen muuttui seurannan aikana osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä yleisesti, koko seurannan aikana töissä olleilla sekä yksilökohtaisesti suhteessa osatyökyvyttömyyttä edeltävään tilanteeseen.

Tarkastelimme myös vähintään yhden päivän työllisenä olleiden osuutta sekä täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden kumulatiivista osuutta osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen jälkeisenä kolmena kalenterivuonna. Lisäksi tarkastelimme viimeisimpään ammattiin perustuvan ajassa muuttuvan työn fyysisen raskauden ja työn hallinnan yhteyksiä osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen jälkeisiin vuosittaisiin työllisyyspäiviin sekä täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymiseen (sisältää kuntoutustuen). Työllisyyspäivien kohdalla käytettiin lineaariseen ja täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen kohdalla logistiseen regressioon perustuvia kiinteiden tekijöiden malleja. Työkyvyttömyyseläkeanalyysissä henkilöt sensuroitiin ensimmäisen täyden eläkkeen jälkeen. Tarkasteluja tehtiin sukupuolen ja työnantajasektorin mukaan.

Osatutkimus 5 (Hartikainen ym. 2023) kohdistui 30–62-vuosiaisiin palkansaajiin, joilla alkoi vuosina 2010–2013 tuki- ja liikuntaelinten sairauden tai mielenterveyden häirion vuoksi osasairauspäiväraajakso tai täysi sairauspäiväraajakso enintään kuukausi aikaisemman täyden sairauspäiväraajakson jälkeen. Osittaista ja täyttä sairauspäivärahaa saaneet kaltaistettiin sosiodemografisten tekijöiden, työhön liittyvien tekijöiden ja työmarkkinahistorian mukaan käyttäen propensiteettipistemenetelmää.

Seurasimme päiväkohtaista työmarkkinoille osallistumista neljän vuoden ajan osittaisen tai täyden sairauspäiväraajakson päättymisen jälkeen viimeisimpien seurantojen ulottuen vuoteen 2017. Tarkastelimme osuutta ajasta, joka vietettiin eri statuksissa, mukaan lukien (1) työ (työllisyysjakso ilman työkyvyttömyys-, työttömyys- tai eläke-etuuksia), (2) osatyökyvyttömyys (osasairauspäiväraha tai osatyökyvyttömyyseläke työllisyysjakson aikana), (3) määräaikainen työkyvyttömyys (täysi sairauspäiväraha, kuntoutustuki tai työeläkekuntoutus), (4) työkyvyttömyyseläke (täysi työkyvyttömyyseläke työllisyydestä riippumatta tai osatyökyvyttömyyseläke ilman työllisyysjaksoa), (5) työttömyys ja (6) muu (työmarkkinoiden ulkopuolella muista syistä). Sovelsimme Sullivanin menetelmää ja laskimme ikäryhmittäisten työmarkkinoille osallistumisen osuuksien ja yleisen väestön kuolleisuuslukujen perusteella osasairauspäivärahaa ja täyttä sairauspäivärahaa saaneiden ryhmille työajanodotteet (status 1) ja eri syistä menetetyt työvuodet (muut statukset) iän 30 ja 63 välillä sukupuolen, työnantajasektorin ja sairausryhmän mukaan. Odotteiden voidaan tulkita kertovan siitä, miltä 30-vuotiaan jäljellä oleva työura näyttää toistuvasti eli keskimäärin neljän vuoden välein tuki- ja liikuntaelinten sairauden tai mielenterveyden häiriön vuoksi osasairauspäivärahaa tai vaihtoehtoisesti täyttä sairauspäivärahaa käyttävällä henkilöllä, mikäli ikäryhmittäiset työmarkkinoille osallistumisen luvut ja kuolleisuusluvut pysyvät tarkasteluvuosien tasolla.

Osatutkimus 6 (Leinonen ym. 2022) kohdistui 45–62-vuotiaaseen väestöön tarkasteluvuosina 2005–2018 perustuen otoskhortteihin vuodelta 2004 (tarkasteluvuodet 2005–2007), 2007 (tarkasteluvuodet 2008–2010), 2010 (tarkasteluvuodet 2011–2013), 2013 (tarkasteluvuodet 2014–2016) ja 2016 (tarkasteluvuodet 2017 ja 2018). Laskimme ensin kokoaikavastaavaksi muutetun osuuden ajasta, joka kunkin tarkasteluvuoden aikana vietetään töissä henkilöillä, jotka saivat vuoden alkaessa toistaiseksi myönnettyä osatyökyvyttömyyseläkettä, saivat täyttä työkyvyttömyyseläkettä tai eivät saaneet näitä eläkkeitä, eli kuuluivat yleiseen väestöön. Kokoaikavastaava työhön osallistuminen perustui kehittämäämme uuteen mittariin, joka yhdistää tietoja henkilön vuosittaisista työllisyyspäivistä sekä työtulosta suhteessa saman ammatin, sukupuolen, ikäryhmän ja työnantajasektorin mediaanituloon. Työpanos huomioitiin osittaisena siihen asti, että tulot työpäivää kohden ylsivät 60 %:iin mediaanista, ja täytenä tulojen ylittäessä kyseisen rajan. Laskimme tämän jälkeen tarkasteluvuosien ikäryhmittäisten kokoaikavastaavaksi muutettujen työhön osallistumisen osuuksien ja kuolleisuuslukujen perusteella kokoaikavastaavaksi muutettuja työajanodotteita iän 45 ja 63 välillä käyttäen Sullivanin menetelmää. Odotteen voidaan tulkita kertovan 45-vuotiaan jäljellä olevasta työuran pituudesta olettaen, että ikäryhmittäiset työhön osallistumisen luvut ja kuolleisuusluvut pysyvät tarkasteluvuoden tasolla ja että työkyvyttömyyseläkestatus pysyy vanhuuseläkeikäen

asti samana. Työkyvyttömyyseläkestatuksen lisäksi teimme analyysit edelleen työnantajasektorin ja sairausryhmän mukaan. Lisäksi tarkastelimme, miten odotetut työvuodet jakaantuivat ylemmissä ja alemmissa toimihenkilö- sekä työntekijäammateissa tehtyyn työhön.

3 Tulokset

3.1 Osatyökyvyttömyysetuuskäytön yleisyys ja trendit

Osatutkimuksen 1 tutkimusväestön jakautuminen osittaisen tai pelkästään täyden sairauspäiväraha- ja työkyvyttömyyseläkejakson aloittaneisiin tarkasteluvuosina 2007–2017 on esitetty Kuviossa 1. Osatyökyvyttömyysetuuskäyttäjien määrät ovat kasvaneet ja täysien etuuksien käyttäjien määrät vähentyneet. Vaikka osasairauspäivärahan käyttäminen oli koko tarkasteluajanjakson ajan verrattain vähäistä, on siinä tapahtunut suhteellinen muutos hyvin suurta; kun etuuden käyttöönnoton ensimmäisinä vuosina kaikkia sairauksia tarkastellessa reilusti alle prosentti kaikista sairauspäivärahajakson aloittaneista aloitti osasairauspäivärahajakson, tarkastelujakson viimeisinä vuosina näin teki jo lähemmäs joka kymmenes. Tuolloin vastaavasti jo yli kolmasosa työkyvyttömyyseläkejakson aloittaneista aloitti osatyökyvyttömyyseläkejakson. Osasairauspäivärahaa käyttäneiden osuus oli erityisen suuri mielenterveyden häiriöissä, kun taas osatyökyvyttömyyseläkettä käyttäneiden osuus oli suuri tuki- ja liikuntaelinten sairauksissa.

Kuviossa 2 on esitetty työnantajasektorien väliset vuosittaiset erot tuki- ja liikuntaelinten sairaudesta ja mielenterveyden häiriöstä johtuvan osasairauspäivärahajakson ja osatyökyvyttömyyseläkejakson alkamisessa suhteessa vastaavan täyden etuusjakson alkamiseen. Kummassakin sairausryhmässä osasairauspäivärahan käyttäminen oli yleisempää yksityisellä kuin julkisella sektorilla. Poikkeuksena oli lamavuosi 2009, jolloin sektorien välillä ei ollut eroa. Osatyökyvyttömyyseläkkeen käyttäminen taas oli koko tarkastelujakson ajan yleisempää julkisella kuin yksityisellä sektorilla.

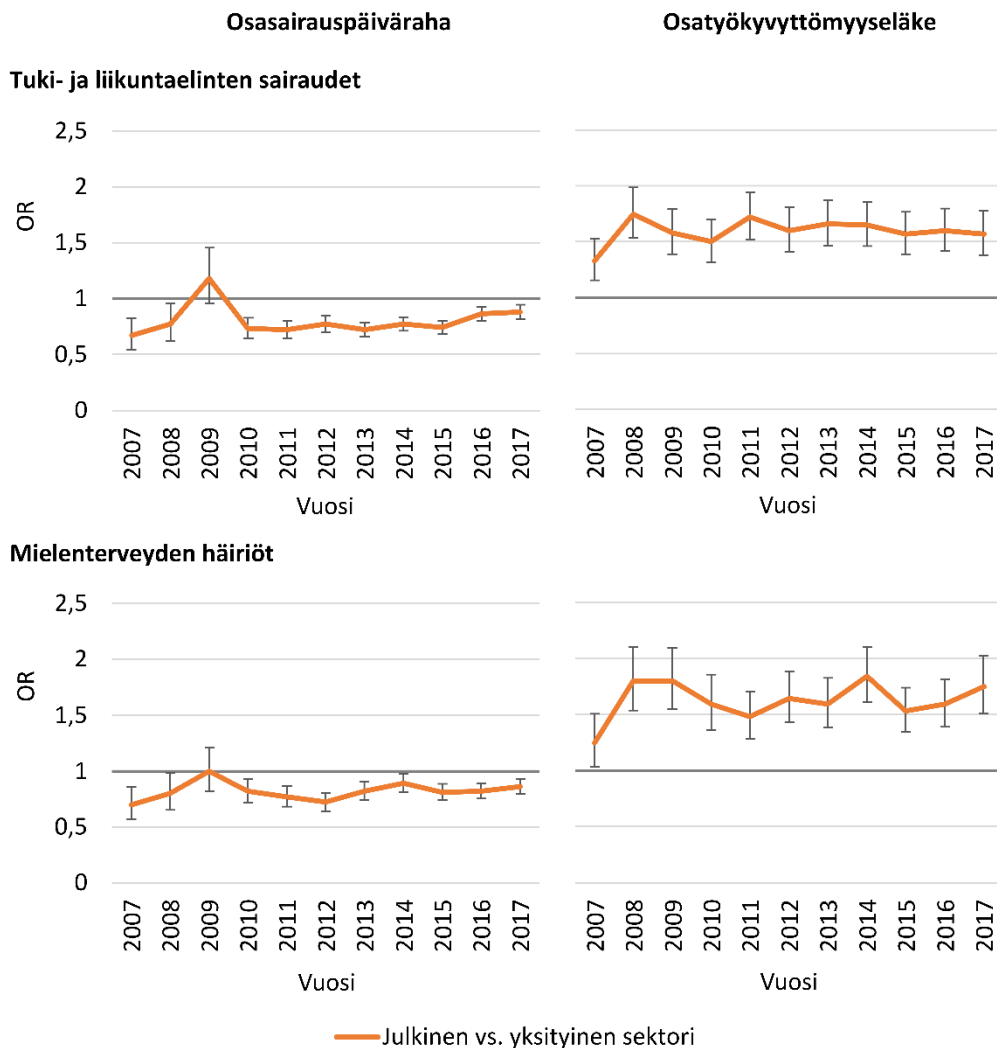
Ammattiryhmien väliset erot osatyökyvyttömyysetuusjakson alkamisessa suhteessa vastaavan täyden sairauspäivärahajakson alkamiseen vaihtelivat sairausryhmän mukaan (Kuvio 3). Osasairauspäivärahan käyttö mielenterveyden häiriöiden vuoksi oli koko tarkastelujakson ajan yleisempää ylemmillä toimihenkilöillä kuin työntekijöillä. Tuki- ja liikuntaelinten sairauksissa taas ei ollut aluksi eroja ammattiryhmien välillä, mutta tarkastelujakson viimeisinä vuosina työntekijät ja alemmat toimihenkilöt käyttivät osasairauspäivärahaa yleisemmin kuin ylemmät toimihenkilöt. Osatyökyvyttömyyseläkkeen käyttö tuki- ja liikuntaelinten sairauksien vuoksi oli yleisintä ylemmillä toimihenkilöillä, mutta ammattiryhmien väliset erot näyttävät kaventuneen tarkastelujakson loppua kohden. Mielenterveyden häiriöissä

osatyökyvyttömyyseläkkeen käyttö oli yleisempää ylemmillä sekä pääsääntöisesti myös alemmilla toimihenkilöillä kuin työntekijöillä.



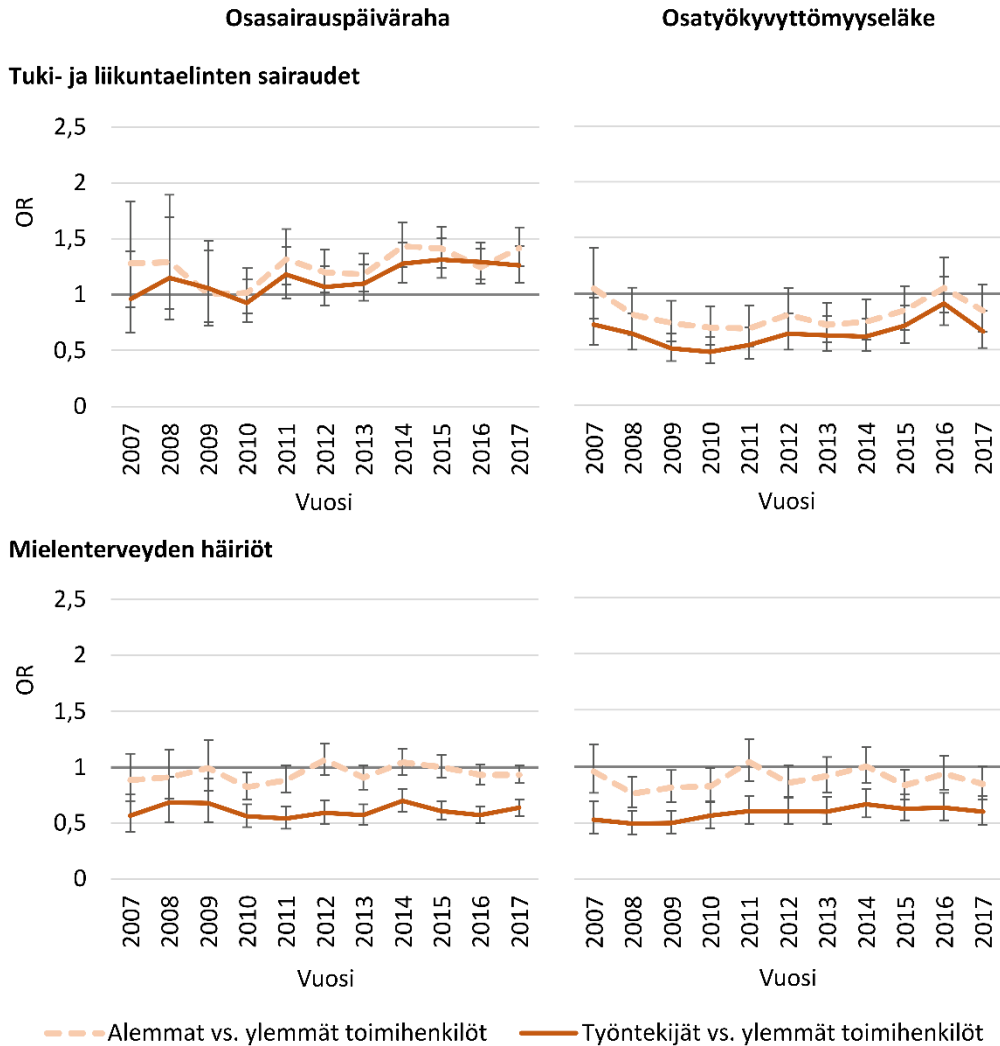
*Tiedot ovat puutteellisia loppuvuoden osalta

Kuvio 1: Osittaisen tai pelkästään täyden sairauspäiväraha- ja työkyvyttömyyseläkejakson aloittaneiden määrät aineiston eri tarkasteluvuosina 2007–2017 kaikissa sairauksissa, tuki- ja liikuntaelinten sairauksissa sekä mielenterveyden häiriöissä.



Vakioitu ikä, sukupuoli, ammattiryhmä ja työkyvyttömyyseläketarkasteluissa lisäksi eläkkeen määräaikaisuus

Kuvio 2: Työnantajasektorien väliset erot tuki- ja liikuntaelinten sairaudesta tai mielenterveyden häiriöstä johtuvan osasairauspäivärahaajakson ja osatyökyvyttömyyseläkeajakson alkamisessa suhteessa pelkästään vastaavan täyden etuusjakson alkamiseen vuosina 2007–2017 (yksityisellä sektorilla työskentelevien vertailuryhmän ristitulosuhte OR=1.00 kunakin tarkasteluvuotena).



Vakioitu ikä, sukupuoli ja työnantajasektori ja työkyvyttömyyseläketarkasteluissa lisäksi eläkkeen määräaikaisuus

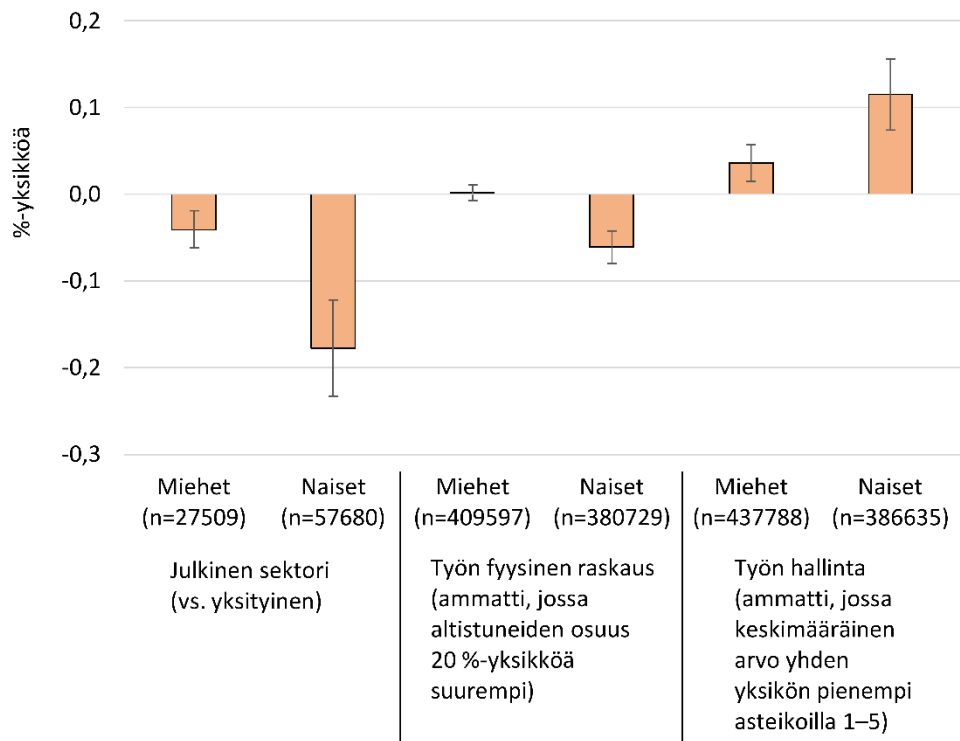
Kuvio 3: Ammattiryhmien väliset erot tuki- ja liikuntaelinten sairaudesta tai mielenterveyden häiriöstä johtuvan osasairauspäivärahaajakson ja osatyökyvyttömyyseläkeajakson alkamisessa suhteessa pelkästään vastaavan täyden etuusjakson alkamiseen vuosina 2007–2017 (ylempien toimihenkilöiden vertailuryhmän ristitulosuhde OR=1.00 kunakin tarkasteluvuotena).

Tuloksemme lisäksi osoittivat, että sekä osasairauspäiväraajakson että osatyökyvyttömyyseläkejakson alkaminen suhteessa vastaavien täysien etuusjaksojen alkamiseen oli selkeästi yleisempää naisilla kuin miehillä sekä yleisesti ottaen yleisempää vanhemmilla kuin nuoremmilla. Fyysisesti raskaalle työlle ja matalalle työn hallinnalle altistavissa ammateissa toimimisella ei ollut selkeitä yhteyksiä osatyökyvyttömyysetuuksien käyttöön (Leinonen ym. 2020b).

Osatutkimuksen 2 tulosten mukaan osasairauspäiväraajakson alkamisen todennäköisyys oli yleisempää yksityisellä kuin julkisella sektorilla silloinkin, kun vertailtiin saman henkilön työskentelyä eri työnantajasektoreilla eri tarkasteluvuosina (Kuvio 4A). Työnantajasektorien välinen ero oli miehillä 0,04 ja naisilla 0,18 %-yksikköä. Suhteellisesti eroja voidaan pitää suurina, sillä koko tutkimusväestön miehillä ja naisilla keskimäärin 0,23 ja 0,63 % havaintovuosista oli sellaisia, että niiden aikana alkoi osasairauspäiväraajakso. Osasairauspäiväraajan käyttö oli myös yleisempää ajankohtina, jolloin henkilö työskenteli ammateissa, joissa oli matalampi työn hallinta ja naisilla lisäksi fyysisesti raskaalle työlle altistumisen ollessa vähäisempää.

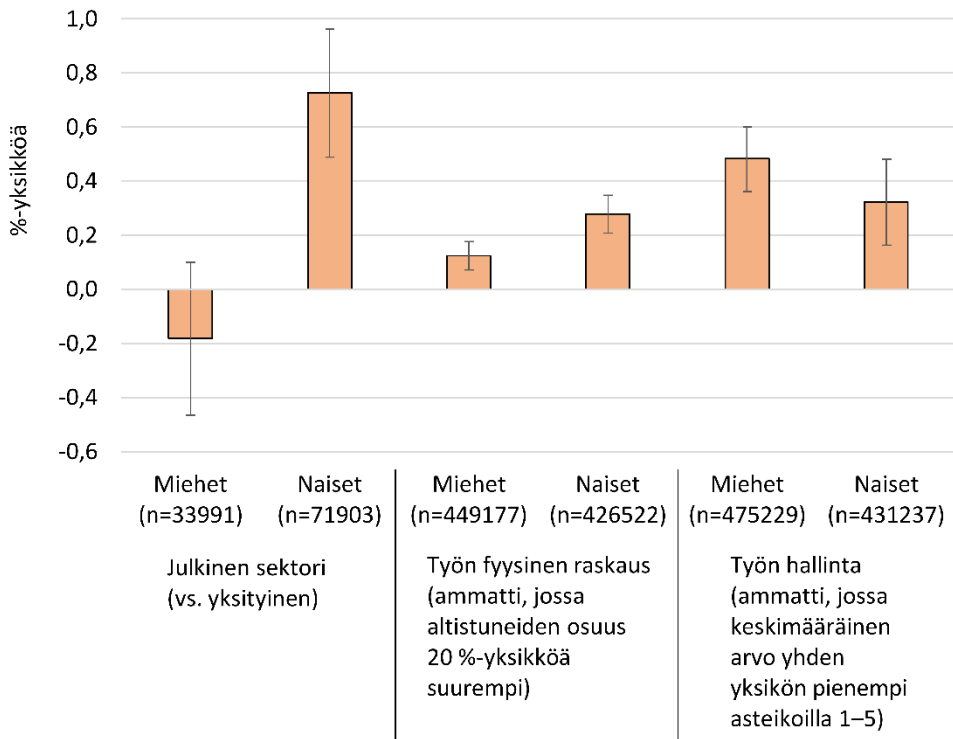
Täyden sairauspäiväraahan käyttö oli samaan tapaan jonkin verran yleisempää ajankohtina, jolloin henkilö työskenteli matalamman työn hallinnan ammateissa, erityisesti miehillä (Kuvio 4B). Lisäksi osasairauspäivärahaa koskevista tuloksista poiketen täyden sairauspäiväraahan käyttö oli yleisempää ammateissa, joissa tehtiin tyypillisemmin fyysisesti raskasta työtä sekä naisilla julkisella sektorilla työskennellessä.

Kaiken kaikkiaan työhön liittyvien tekijöiden yhteydet sairauspäiväraahan käyttöön olivat näissä yksilökohtaisissa tarkasteluissa heikompia ja osasairauspäiväraahan kohdalla jopa päinvastaisia kuin perinteisemmissä ryhmien välisiin eroihin perustuvissa tarkasteluissamme (Hartikainen ym. 2022). Yksilökohtaisissa analyyseissä tulevat huomioiduksi henkilökohtaiset piirteet, jotka voivat vaikuttaa sekä alavalintoihin että (osa)sairauspäiväraahan käyttöön, mutta joita ei tyypillisesti kyetä havaitsemaan käyttämällä perinteisempiä menetelmiä.



Vakioitu muutokset henkilön iässä, koulutuksessa, tuloissa, asumisjärjestelyissä, asuinalueessa sekä kahdessa muussa tarkastellussa työhön liittyvässä tekijässä

Kuvio 4A: Työnantajasektorin, työn fyysisen raskauden ja työn hallinnan yhteys osasairauspäivärahan käyttöön yksilöiden siirtyessä työnantajasektorien tai eri tavoin kuormittavien ammattien välillä sukupuolen mukaan, kiinteiden vaikutusten mallin %-yksikköero vuosittaisessa osasairauspäivärahaajakson alkamisen todennäköisyydessä (keskimäärin miehillä 0,23 ja naisilla 0,63 %).

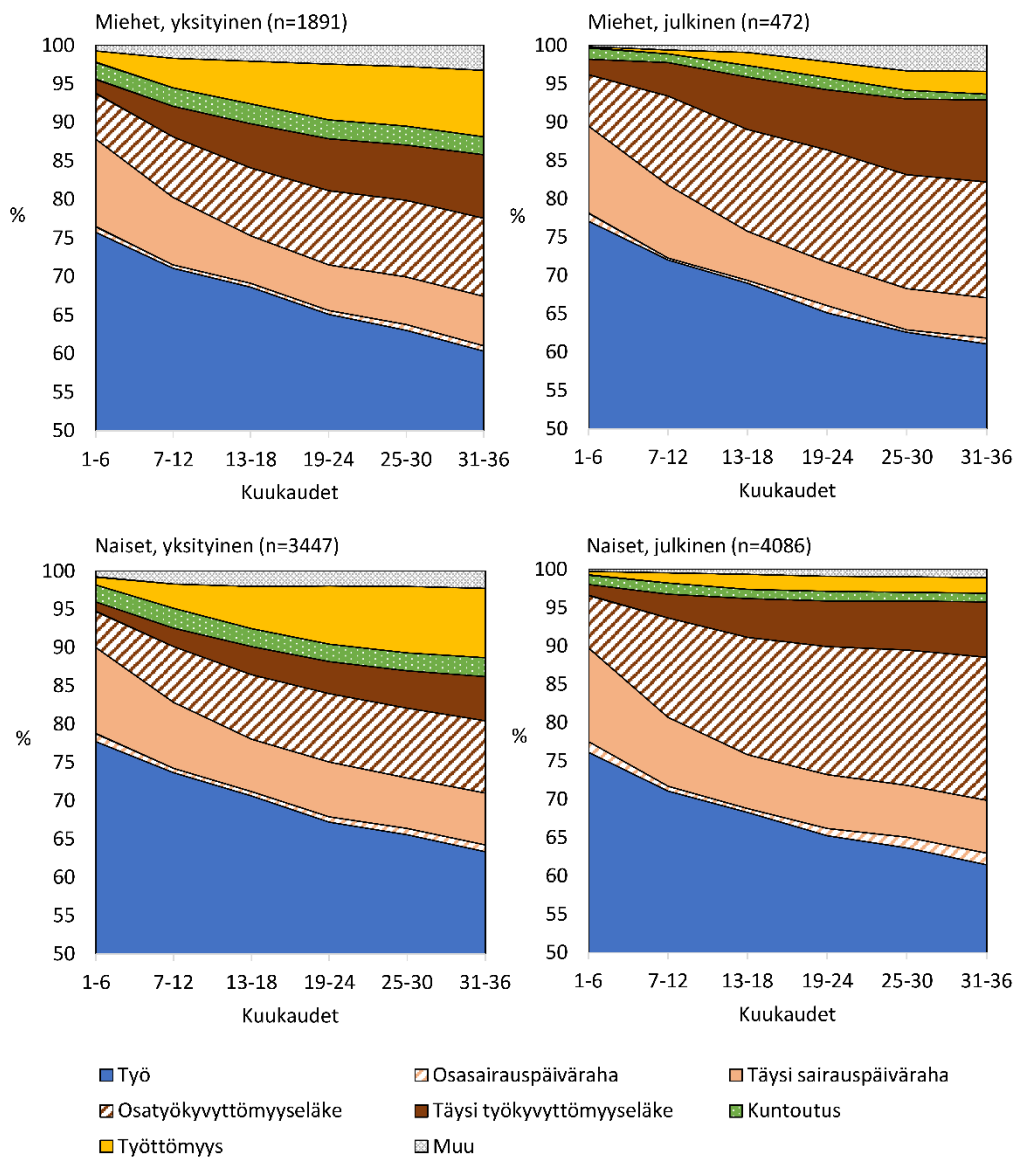


Vakioitu ikä, sukupuoli, koulutus, tulot, asumisjärjestelyt, asuinalue sekä kaksi muuta tarkasteltua työhön liittyvää tekijää

Kuvio 4B: Työnantajasektorin, työn fyysisen raskauden ja työn hallinnan yhteys täyden sairauspäivärahan käyttöön yksilöiden siirtyessä työnantajasektorien tai eri tavoin kuormittavien ammattien välillä sukupuolen mukaan, kiinteiden vaikutusten mallin %-yksikköero vuosittaisessa sairauspäivärahaajakson alkamisen todennäköisyydessä (keskimäärin miehillä 10,1 ja naisilla 14,8 %).

3.2 Työmarkkinoille osallistuminen osatyökyvyttömyysetuuksien käytön jälkeen

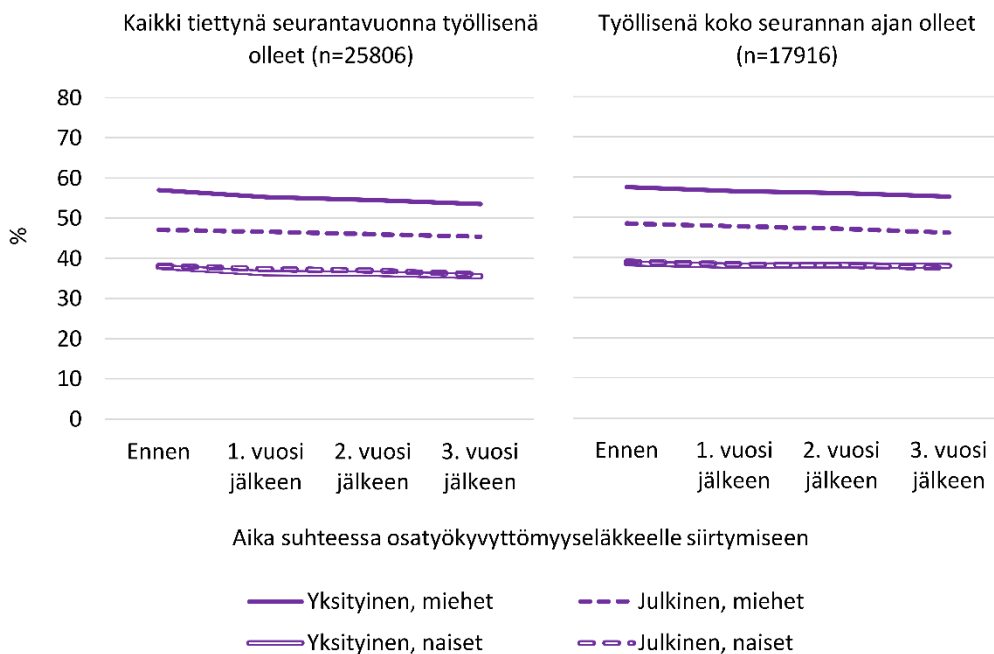
Osatutkimuksen 3 tulosten mukaan osasairauspäivärahan käytön jälkeisen kolmen vuoden aikana keskimäärin noin 67–70 % ajasta sukupuolesta ja työnantajasektorista riippuen oltiin työssä ilman osittaisten tai täysien etuuksien käyttöä (Kuvio 5). Työhön osallistuminen oli kuitenkin yleisintä välittömästi osasairauspäivärahan käytön jälkeen ja väheni seurannan edetessä. Molemmilla sukupuolilla etenkin osatyökyvyttömyyseläkkeellä, mutta myös täydellä työkyvyttömyyseläkkeellä vietetty aika oli yleisempää julkisella kuin yksityisellä sektorilla. Yksityisellä sektorilla sen sijaan oltiin selkeästi yleisemmin työttömänä ja jonkin verran enemmän myös kuntoutuksessa.



Kuvio 5: Työmarkkinoille osallistuminen osasairauspäivärahan käytön jälkeisen kolmen vuoden aikana sukupuolen ja työnantajasektorin mukaan, osuus päivistä (akseli katkaistu 50 % kohdalla) kuuden kuukauden jaksoissa mitattuna.

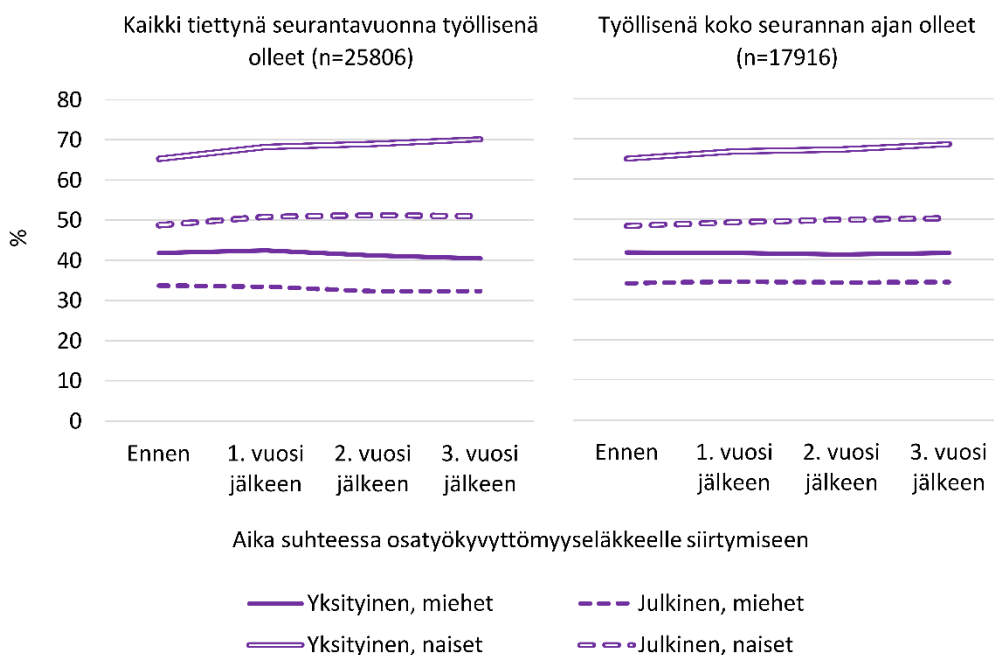
Lisäksi analysoimme tarkemmin aineistossa havaittuja tyypillisiä osasairauspäivärahan käytön jälkeisiä työmarkkinoille osallistumisen polkuja. Tarkastelimme myös sitä, miten sosiodemografiset tekijät, työnantajasektori, työn kuormitustekijät ja sairausryhmä olivat yhteydessä näihin polkuihin (Hartikainen ym. lehteen lähetetty käsikirjoitus).

Osatutkimus 4 tarkasteli lopputulemia osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen jälkeen. Yksityiseltä sektorilta osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä miehistä reilu puolet työskenteli ammateissa, joissa fyysisesti raskaan työn osuus oli korkea (Kuvio 6A). Julkisella sektorilla tällaisissa ammateissa työskenteli lähes puolet. Naista vajaa 40 % työskenteli fyysisesti raskaalle työlle altistavassa ammatissa sektorien välisten erojen ollessa hyvin pieniä. Osuudet yleisesti pienenevät hieman seurannan aikana, mikä ei näyttänyt selittyvän sillä, että fyysisesti raskasta työtä tekevät olisivat jääneet useammin pois työelämästä. Tulokset nimittäin olivat hyvin samanlaisia, kun tarkasteltiin pelkästään koko seurannan ajan työllisenä olleita.



Kuvio 6A: Fyysisesti raskaalle työlle altistavassa ammatissa (altistuneiden osuus vähintään 40 %) toimineiden osuus osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä ennen sekä kolmena sen jälkeisenä kalenterivuonna sukupuolen ja työnantajasektorin mukaan kaikilla tiettyinä seurantavuonna työllisenä olleilla sekä henkilöillä, jotka olivat kaikkina seurantavuosina työllisenä.

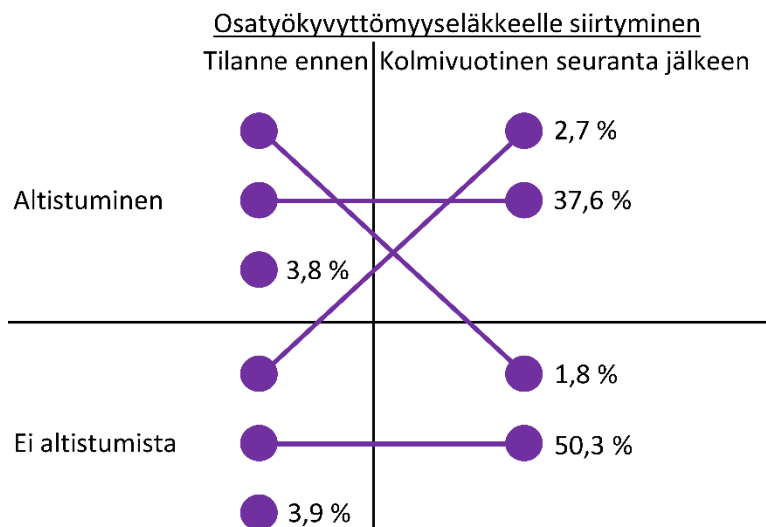
Ammateissa, joissa työn hallinta oli matala, työskenteli noin 40 % yksityiseltä sektorilta osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä miehistä ja yli 30 % julkisen sektorin miehistä (Kuvio 6B). Naisilla sektorien väliset erot olivat suurempia. Noin 70 % yksityisellä sektorilla työskentelevistä naisista työskenteli matan työn hallinnan ammateissa, kun julkisella puolella vastaava osuus oli noin 50 %. Miehillä osuudet hieman kasvoivat ja naisilla taas hieman vähenivät seurannan aikana. Tulokset olivat samankaltaisia, kun tarkastelut rajattiin koko seurannan ajan työllisenä olleisiin.



Kuvio 6B: Matalalle työn hallinnalle altistavassa ammatissa (keskimääräinen arvo alle tutkimusväestön mediaanin) toimineiden osuus osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä ennen sekä kolmena sen jälkeisenä kalenterivuonna sukupuolen ja työnantajasektorin mukaan kaikilla tietynä seurantavuonna työllisenä olleilla sekä henkilöillä, jotka olivat kaikkina seurantavuosina työllisenä.

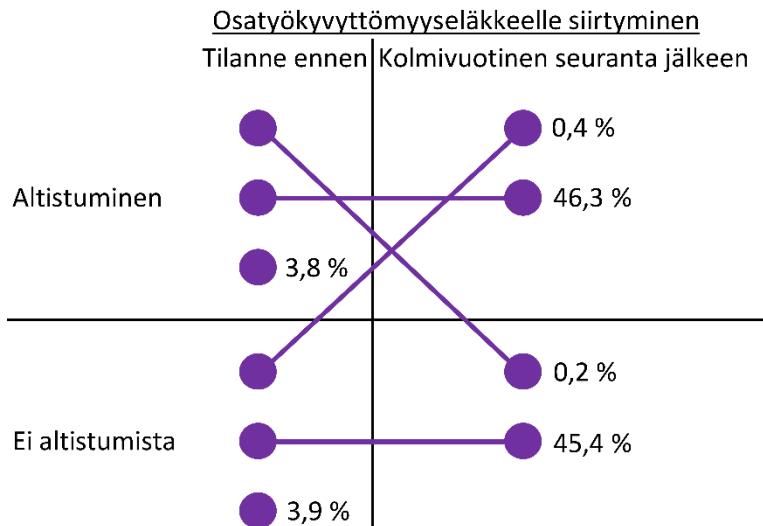
Yksilökohtaisten muutosten tarkastelu osoittaa, että suurimmalla osalla työn fyysiselle raskaudelle ja matalalle työn hallinnalle altistumisessa ei tapahtunut suurta muutosta (Kuviot 7A ja 7B). Muutokseksi katsottiin tapahtuma, jossa henkilö vaihtoi vähintään yhden seurantavuoden ajaksi sellaiseen ammattiin, jossa kuormitustekijälle altistuminen oli merkittävästi yleisempää tai harvinaisempaa kuin osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä edeltäneessä ammatissa. Koko tutkimusväestössä vajaa 2 % vaihtoi pois

fyysisesti raskaalle työlle altistavasta ammatista ja päinvastoin teki vajaa 3 %. Matalan työn hallinnan kohdalla vastaavat luvut olivat alle puoli prosenttia. Vajaa 8 % ei ollut lainkaan työllisenä seurannan aikana, jolloin kuormitustekijöille altistuminen mitattiin ainoastaan osatyökyvyttömyyseläkettä edeltäneeltä ajalta.



Fyysisesti raskaalle työlle altistumisen katsottiin muuttuneen, jos altistuneiden osuus oli vähintään yhtenä seurantavuonna 20 %-yksikköä vähemmän/enemmän ja samalla alitti/ylitti altistumista määrittävän 40% raja-arvon. Muutosta kuvaavan viivan puuttuminen tarkoittaa, että henkilö ei ollut minään seurantavuonna työllisenä.

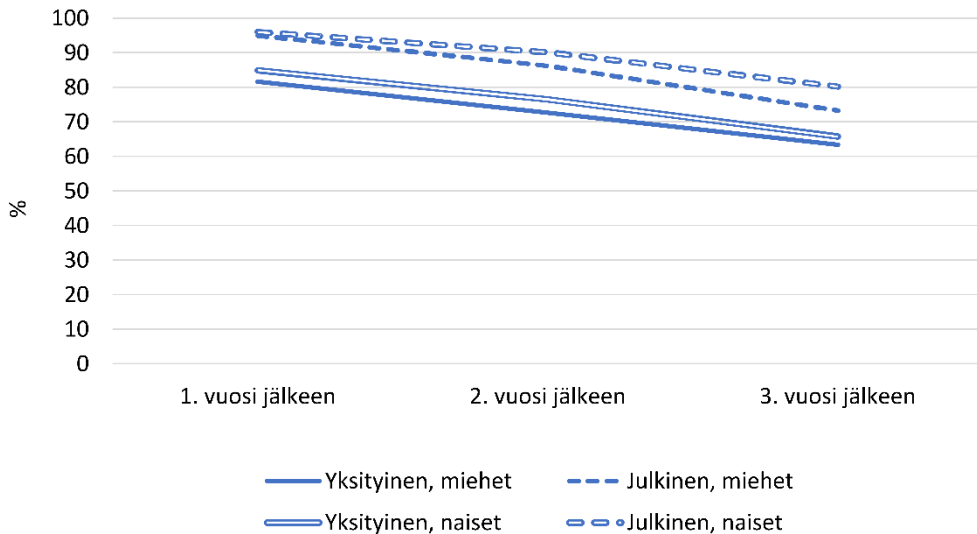
Kuvio 7A: Työn fyysiselle raskaudelle altistumisen muutosten jakauma yksilöiden siirtyessä eri tavoin kuormittavaan ammattiin osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen jälkeisen kolmen kalenterivuoden aikana verrattuna sitä edeltävän vuoden tilanteeseen (n=25806).



Matalalle työn hallinnalle altistumisen katsottiin muuttuneen, jos sen arvo oli vähintään yhtenä seurantavuonna vähintään yhden pisteen suurempi/pienempi asteikolla 1–5 ja samalla ylitti/alitti altistumista määrittävän tutkimusväestön mediaanin raja-arvon. Muutosta kuvaavan viivan puuttuminen tarkoittaa, että henkilö ei ollut minään seurantavuonna työllisenä.

Kuvio 7B: Matalalle työn hallinnalle altistumisen muutosten jakauma yksilöiden siirtyessä eri tavoin kuormittavaan ammattiin osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen jälkeisen kolmen kalenterivuoden aikana verrattuna sitä edeltävän vuoden tilanteeseen (n=25806).

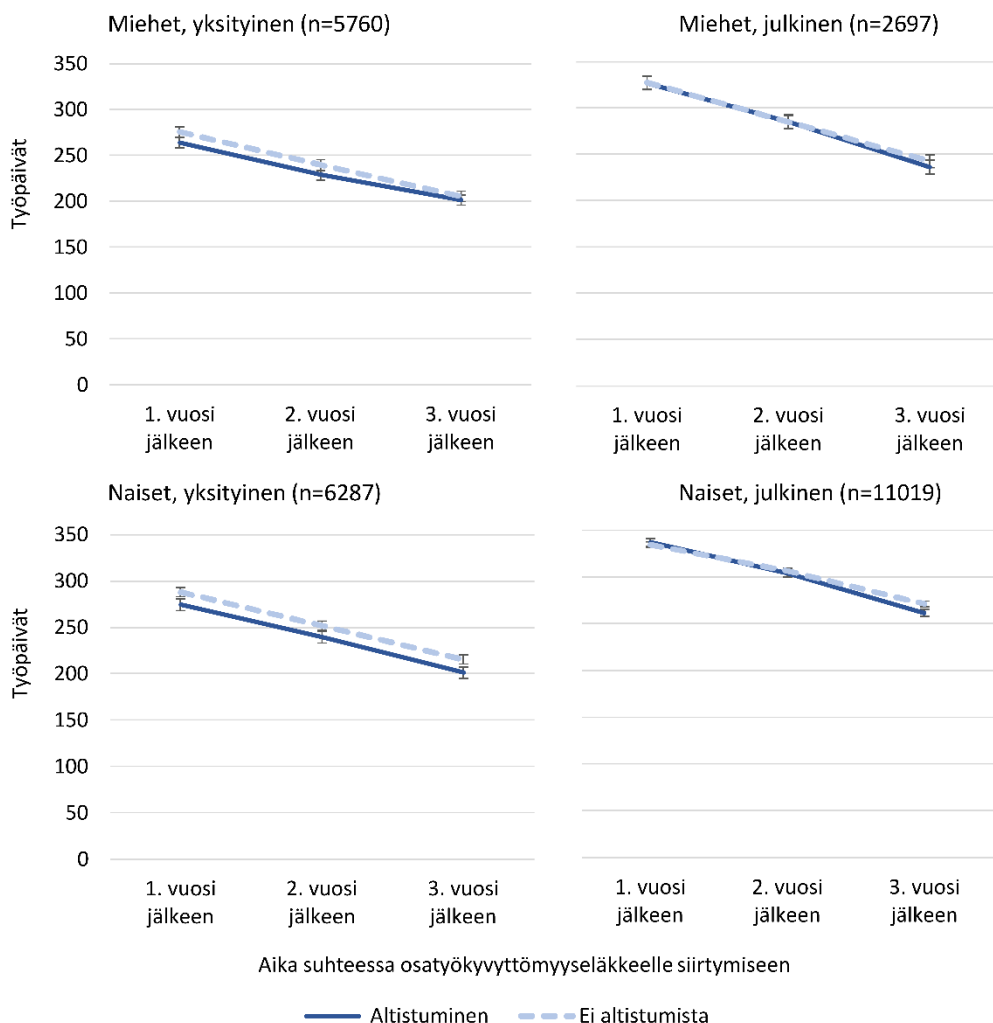
Yksityisellä sektorilta tulevista miehistä reilu 80 % ja julkiselta puolelta tulevista 95 % oli vähintään yhden päivän töissä osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen jälkeisen kalenterivuoden aikana (Kuvio 8). Osuudet olivat naisilla hieman suurempia, mutta sektorien väliset erot olivat samankaltaisia kuin miehillä. Yleisesti vähintään yhden päivän töissä olleiden osuudet pienenivät noin 10 %-yksikön verran toisena ja jälleen kolmantena seurantavuonna, julkisen sektorin naisilla hieman vähemmän.



Kuvio 8: Vähintään yhden päivän työllisenä olleiden osuus osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen jälkeisenä kolmena kalenterivuonna sukupuolen ja työnantajasektorin mukaan (n=25806).

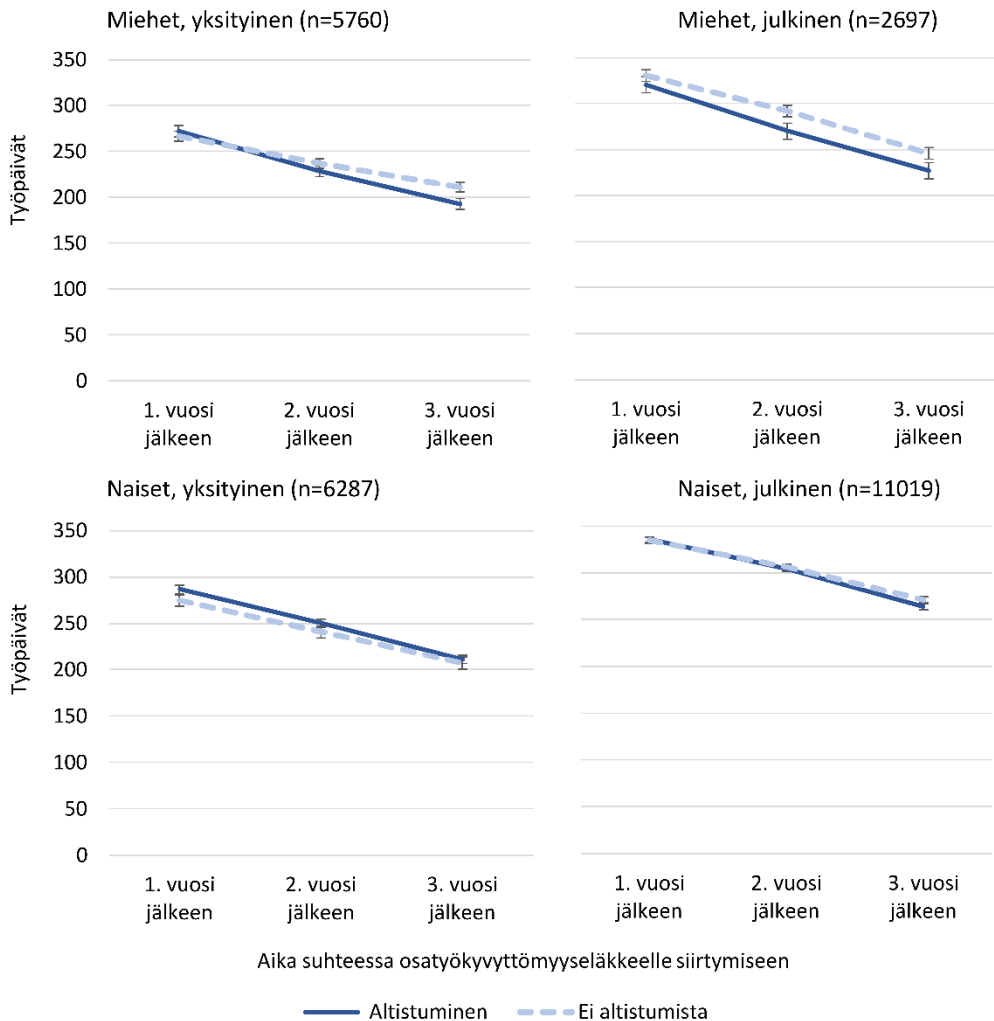
Yksityiseltä sektorilta osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä, joilla oli viimeisimpään ammattiin perustuen suuri fyysisesti raskaalle työlle altistuneiden osuus, oli kolmivuotisen seurannan aikana miehillä keskimäärin 9 ja naisilla 13 työpäivää vähemmän vuodessa kuin kevyemmissä ammateissa toimineilla (Kuvio 9A). Julkisella sektorilla vastaavat erot olivat hyvin pieniä.

Julkiselta sektorilta osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä miehillä, joilla oli viimeisimpään ammattiin perustuen matala työn hallinta, oli keskimäärin 17 työpäivää vähemmän vuodessa kuin korkean työn hallinnan ammateissa toimineilla (Kuvio 9B). Yksityisen sektorin miehillä vastaavan suuntainen ero ilmeni vasta ensimmäisen seurantavuoden jälkeen. Julkisen sektorin naisilla työn hallinnan mukaiset erot työpäivien määrässä olivat hyvin pieniä. Sen sijaan yksityisen sektorin naisilla, jotka toimivat matalan työn hallinnan ammateissa, oli keskimäärin 8 työpäivää enemmän kuin korkean työn hallinnan tilanteessa.



Vakioitu ikä, työn hallinta ja osatyökyvyttömyyseläkkeen määräaikaisuus

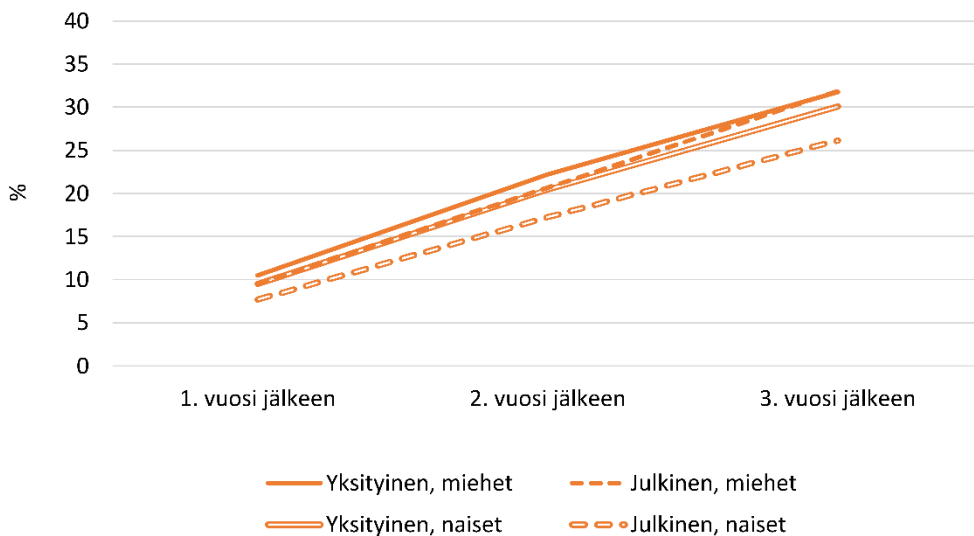
Kuvio 9A: Viimeisimpään ammattiin perustuvan työn fyysisen raskauden (altistuneiden osuus vähintään 40 %) yhteys vuosittaiseen työpäivien lukumäärään osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen jälkeisenä kolmena kalenterivuonna sukupuolen ja työnantajasektorin mukaan.



Vakioitu ikä, työn fyysinen raskaus ja osatyökyvyttömyyseläkkeen määräaikaisuus

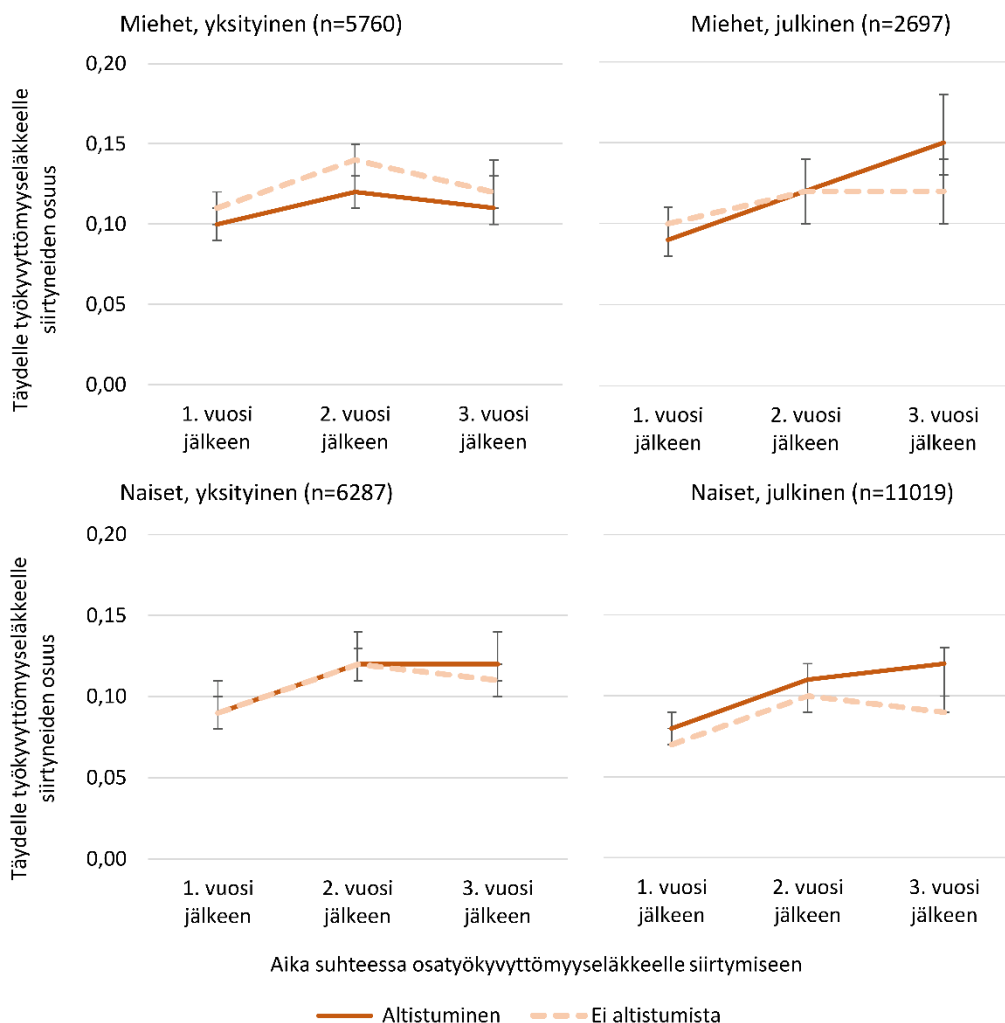
Kuvio 9B: Viimeisimpään ammattiin perustuvan työn hallinnan yhteys vuosittaiseen työpäivien lukumäärään (keskimääräinen arvo alle tutkimusväestön mediaanin) osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen jälkeisenä kolmena kalenterivuonna sukupuolen ja työnantajasektorin mukaan.

Osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen jälkeen ensimmäisen kalenterivuoden aikana sukupuolesta ja työnantajasektorista riippuen noin 8–11 % siirtyi täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle (Kuvio 10). Kolmanteen seurantaavuoteen mennessä kumulatiiviset osuudet olivat 21–28 %. Täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyminen oli yleisintä yksityisen sektorin miehillä ja vähäisintä julkisen sektorin naisilla.



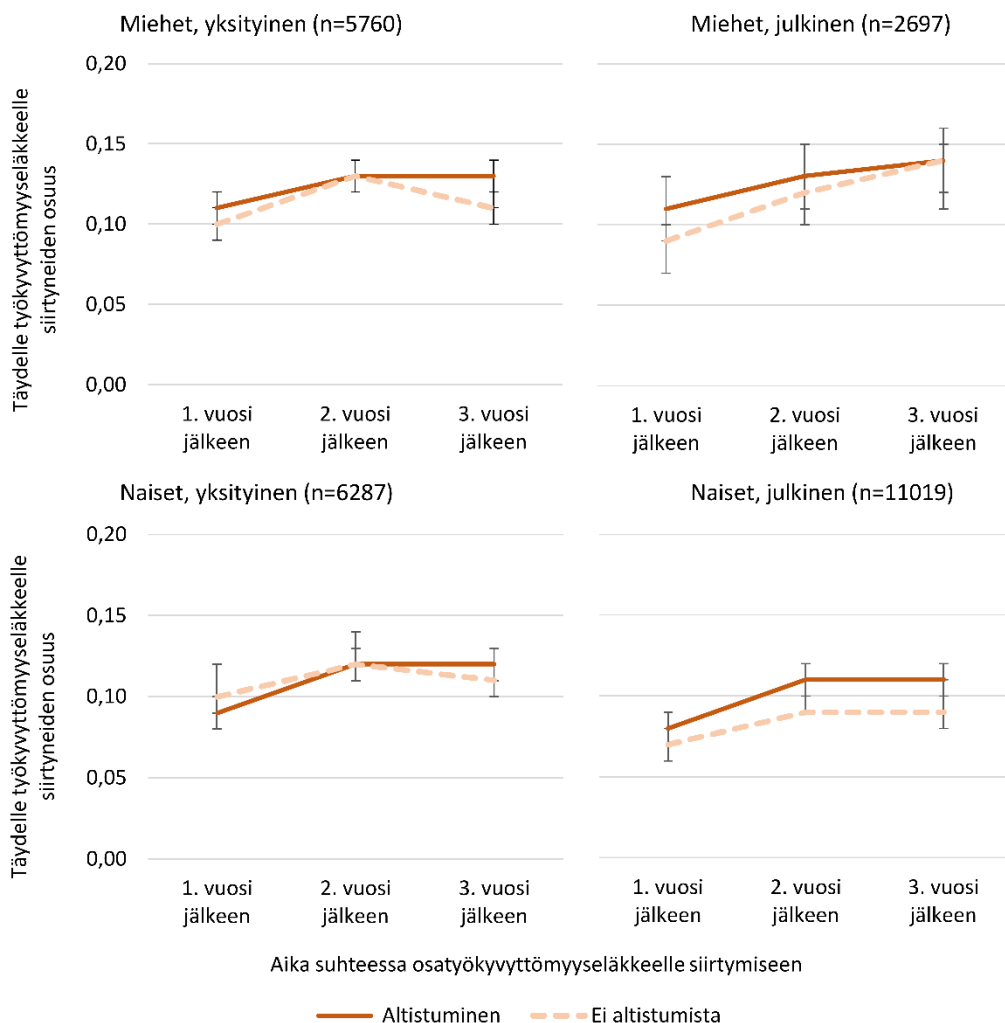
Kuvio 10: Täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden kumulatiivinen osuus osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen jälkeisenä kolmena kalenterivuonna sukupuolen ja työnantajasektorin mukaan (n=25806).

Viimeisimpään ammattiin perustuvilla työn kuormitustekijöillä ei ollut selkeitä yhteyksiä osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden todennäköisyyteen siirtyä kolmivuotisen seurannan aikana täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle (Kuviot 11A ja 11B). Täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden vuosittainen osuus näytti kuitenkin olevan keskimäärin 2 %-yksikköä suurempi julkisen sektorin naisilla, jotka toimivat fyysisesti raskaalle työlle tai matalalle työn hallinnalle altistavissa ammateissa verrattuna toimimiseen ammateissa, joissa altistumista näille tekijöille ei ollut.



Vakioitu ikä, työn hallinta ja osatyökyvyttömyyseläkkeen määräaikaisuus

Kuvio 11A: Viimeisimpään ammattiin perustuvan työn fyysisen raskauden (altistuneiden osuus vähintään 40 %) yhteys vuosittaiseen täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymiseen osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen jälkeisenä kolmena kalenterivuonna sukupuolen ja työnantajasektorin mukaan.



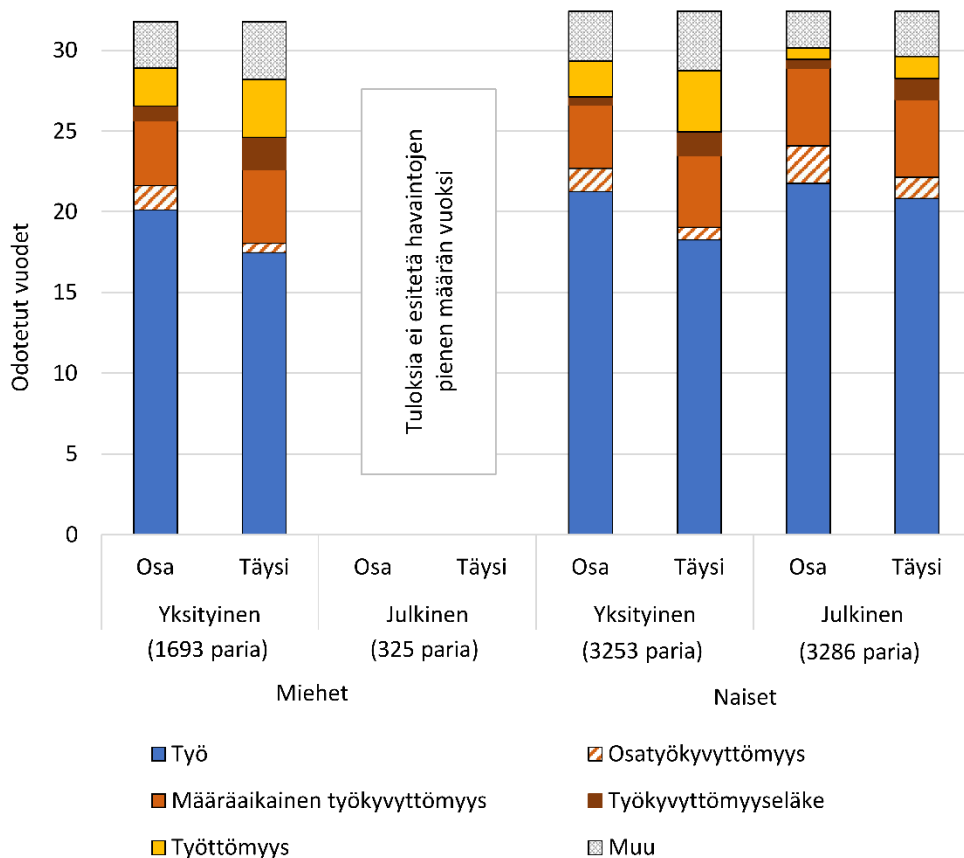
Vakioitu ikä, työn fyysinen raskaus ja osatyökyvyttömyyseläkkeen määräaikaisuus

Kuvio 11B: Viimeisimpään ammattiin perustuvan työn hallinnan (keskimääräinen arvo alle tutkimusväestön mediaanin) yhteys vuosittaiseen täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymiseen osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen jälkeisenä kolmena kalenterivuonna sukupuolen ja työnantajasektorin mukaan.

3.3 Osatyökyvyttömyysetuuksien käyttäjien työajanodotteet

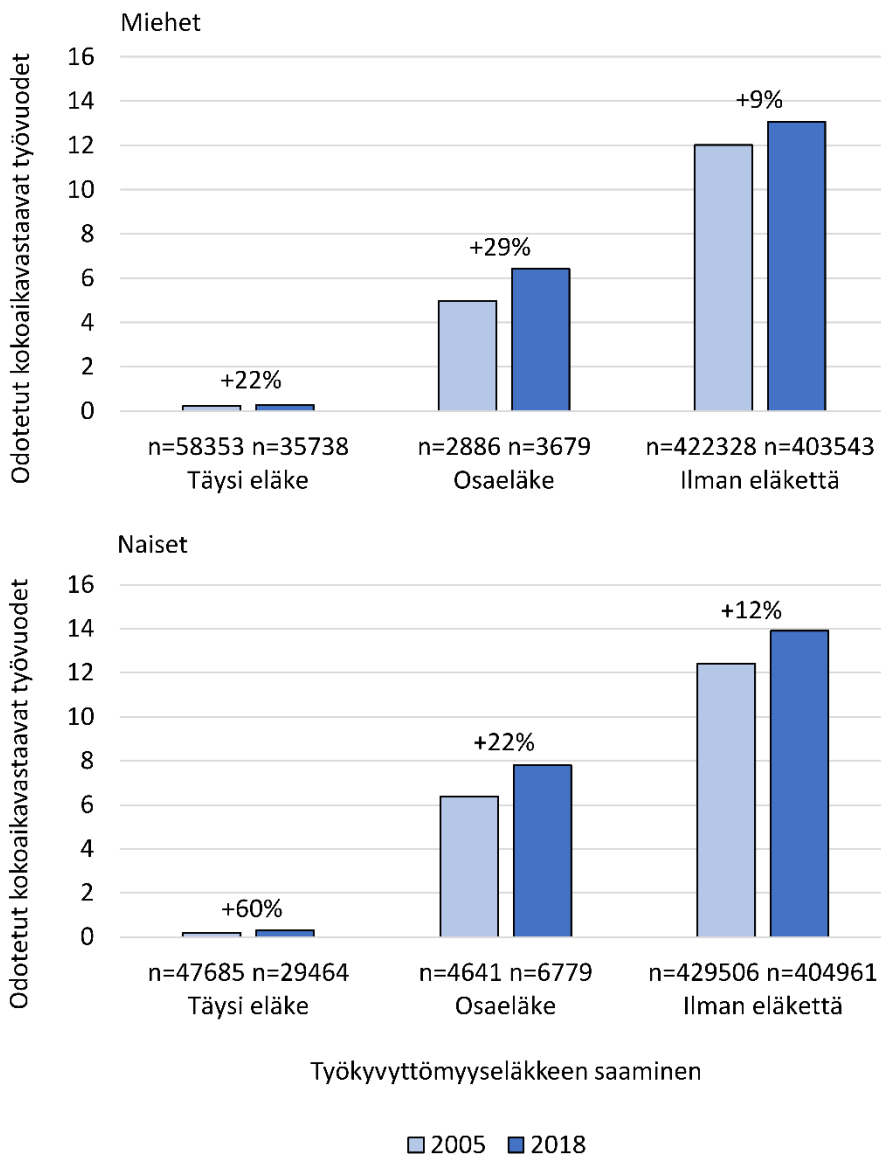
Osatutkimus 5 osoitti, että osasairauspäivärahaa tuki- ja liikuntaelinten sairauksien tai mielenterveyden häiriöiden vuoksi toistuvasti käyttävillä henkilöillä 30-vuotiaan 63 ikävuoteen asti laskettu työajanodote oli keskimäärin noin kaksi vuotta pidempi kuin kaltaistetuilla, täyttä sairauspäivärahaa käyttävillä verrokeilla. Vaikuttavuudessa ei ollut suuria eroja sukupuolen mukaan, mutta se oli selvästi suurempi mielenterveyden häiriöissä kuin tuki- ja liikuntaelinten sairauksissa (Hartikainen ym. 2023).

Vaikuttavuudessa oli lisäksi eroja työnantajasektorin mukaan, mistä oli mahdollista saada vertailukelpoisia tuloksia naisille (Kuvio 12), joiden osuus julkisen sektorin työntekijöistä on suuri. Naisilla työajanodotteen ero osasairauspäivärahaa käyttävien hyväksi oli yksityisellä sektorilla kolme vuotta ja julkisella sektorilla vuoden. Julkisen sektorin havaittu pienempi ero johtui siitä, että työajanodote oli verrattain korkea myös täyttä sairauspäivärahaa käyttävillä verrokeilla. Osasairauspäiväraaharyhmän odotettiin myös viettävän julkisella sektorilla vuoden ja yksityisellä sektorilla vajaan vuoden enemmän osittain työssä myöhempien osatyökyvyttömyysetuuksien käytön yhteydessä kuin täyden sairauspäiväraaharyhmän. Sen sijaan osasairauspäiväraaharyhmän odotettiin viettävän yksityisellä sektorilla reilu puolitoista vuotta ja julkisella sektorilla reilu puoli vuotta vähemmän työttömänä sekä yksityisellä sektorilla puolitoista vuotta ja julkisella sektorilla vajaan vuoden vähemmän määräaikaisilla työkyvyttömyysetuuksilla tai pysyvällä työkyvyttömyyseläkkeellä kuin täyden sairauspäiväraaharyhmän.



Kuvio 12: Osasairauspäivärahaa (Osa) tuki- ja liikuntaelinten sairauksien tai mielenterveyden häiriöiden vuoksi toistuvasti käyttävien ja kaltaistettujen täyttä sairauspäivärahaa (Täysi) käyttävien verrokkien työajanodote ja odotetut eri systä menetetyt työvuodet 30 ja 63 ikävuoden välillä sukupuolen ja työnantajasektorin mukaan.

Osatutkimuksen 6 tulosten mukaan osatyökyvyttömyyseläkeläisten työajanodote kasvoi vuoden 2005 ja 2018 välillä suhteellisesti enemmän kuin ei-työkyvyttömyyseläkettä saavan valtaväestön odote (Kuvio 13). Pysyvää osatyökyvyttömyyseläkettä saavan 45-vuotiaan kokoaikavastaavaksi muutettu työajanodote oli vuonna 2018 miehillä jo 6,4 ja naisilla 7,8 vuotta olettaen, että osatyökyvyttömyyseläke jatkuu 63 ikävuoden täyttämiseen asti. Valtaväestössä vastaavat luvut olivat miehillä 13,1 ja naisilla 13,9 vuotta. Pysyvää täyttä työkyvyttömyyseläkettä saavien työajanodotteet olivat matalia, mutta niiden suhteellinen kasvu on ollut suurta, erityisesti naisilla.



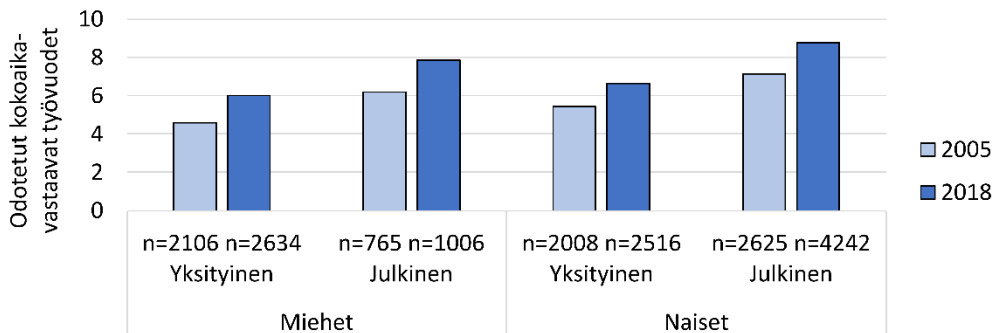
Kuvio 13: Kokoaikavastaavaksi muutettu työajanodote 45 ja 63 ikävuoden välillä sukupuolen ja toistaiseksi myönnetyn työkyvyttömyyseläkkeen saamisen mukaan, muutos vuoden 2005 ja 2018 välillä.

Vaikka (osa)työkyvyttömyyseläkeläisten työajanodote on huomattavasti kasvanut, osoittavat tuloksemme, että tämän merkitys on koko väestön työajanodotteen kehityksen kannalta kuitenkin vähäinen (Leinonen ym. 2022). Tämä johtuu siitä, että osatyökyvyttömyyseläkeläisten osuus väestössä on kasvusta huolimatta edelleen pieni ja täyttä työkyvyttömyyseläkettä saavien työhön osallistuminen ylipäätään hyvin vähäistä.

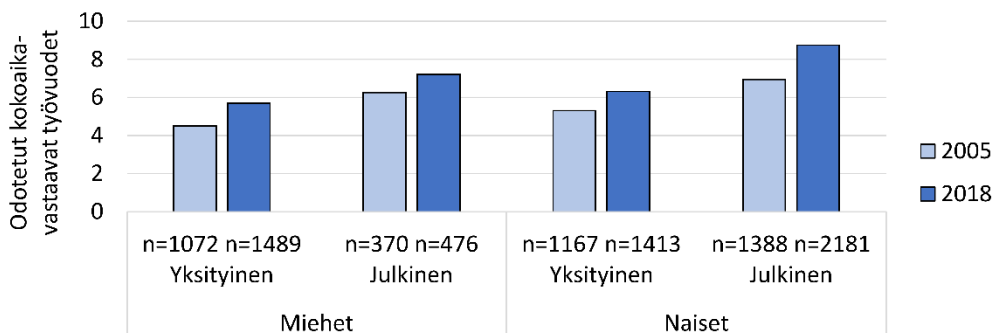
Pysyvää osatyökyvyttömyyseläkettä saavien kokoaikavastaavaksi muutettu työajanodote oli sukupuolesta riippumatta korkeampi julkisella kuin yksityisellä sektorilla sekä kaikissa sairauksissa että erikseen tarkasteltuna tuki- ja liikuntaelinten sairauksissa ja mielenterveyden häiriöissä (Kuvio 14). Huomioitavaa on myös se, että mielenterveyden häiriöiden vuoksi osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden yksityisen sektorin naisten työajanodote ei ole kasvanut vuoden 2005 ja 2018 välillä.

Tulostemme mukaan osatyökyvyttömyyseläkeläiset työskentelivät verrattain paljon julkisen sektorin alemmissa toimihenkilö- ja työntekijäammateissa. Julkisen sektorin alemmissa toimihenkilöammateissa työskentelevien osuus edelleen kasvoi vuoden 2005 ja 2018 välillä (Leinonen ym. 2022).

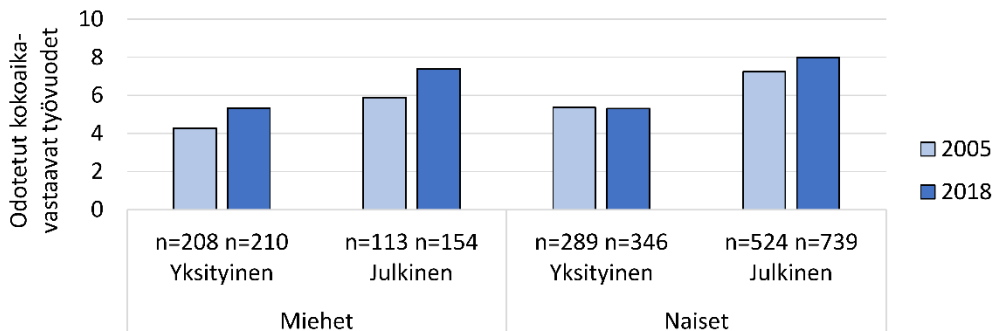
Kaikki sairaudet



Tuki- ja liikuntaelinten sairaudet



Mielenterveyden häiriöt



Kuvio 14: Toistaiseksi myönnettyä osatyökyvyttömyyseläkettä saavien kokoaikavastaavaksi muutettu työajanodote 45 ja 63 ikävuoden välillä sukupuolen ja työnantajasektorin mukaan vuonna 2005 ja 2018 kaikissa sairauksissa, tuki- ja liikuntaelinten sairauksissa sekä mielenterveyden häiriöissä.

4 Johtopäätökset

Osatyökyvyttömyysetuuksien lisääntyneestä käytöstä huolimatta aiheesta on tähän mennessä ollut vain rajatusti tietoa. Tämä väestötason rekisteritietoja hyödyntävä tutkimushanke tuotti uutta tietoa osasairauspäivärahan ja osatyökyvyttömyyseläkkeen käyttöön vaikuttavista tekijöistä sekä osatyökyvyttömyysetuuksien käytön yhteyksistä työmarkkinoille osallistumiseen ja työurien pituuteen. Erityisesti tulokset tarjoavat aiheesta työnantajasektorikohtaista tietoa.

Tutkimuksemme osoitti, että työnantajasektorilla oli päinvastaisia yhteyksiä osatyökyvyttömyysetuuksien käyttöön; osasairauspäivärahan käyttö oli yleisempää yksityisellä ja osatyökyvyttömyyseläkkeen käyttö julkisella sektorilla vastaavien täysien etuuksien käyttöön nähden. Vaikka osatyökyvyttömyysetuuksien käyttö on huomattavasti lisääntynyt, ovat työnantajasektorien väliset erot niiden käytössä pysyneet suhteellisen vakaina. Lisäksi osasairauspäivärahan käytön havaittiin olevan yleisempää yksityisellä kuin julkisella sektorilla silloinkin, kun vertailtiin saman henkilön työskentelyä eri työnantajasektoreilla eri ajankohtina.

Naissukupuoli ja yleisesti ottaen myös korkeampi ikä olivat yhteydessä sekä osasairauspäivärahan että osatyökyvyttömyyseläkkeen käyttöön verrattuna vastaavien täysien etuuksien käyttöön. Osatyökyvyttömyysetuuksien käyttö oli myös erityisen yleistä ylemmillä toimihenkilöillä. Poikkeuksena oli osasairauspäivärahan käyttö tuki- ja liikuntaelinten sairauksien vuoksi, mikä on etuuden käyttöönoton jälkeen tullut ajan myötä yleisimmäksi alempien toimihenkilöiden ja työntekijäasemassa olevien keskuudessa.

Työn fyysisen raskauden ja työn hallinnan yhteydet osasairauspäivärahan ja osatyökyvyttömyyseläkkeen käyttöön verrattuna vastaavien täysien etuuksien käyttöön olivat vähäisiä. Kuitenkin kun tarkastelimme osasairauspäivärahan käytön yksilökohtaista vaihtelua, havaitsimme käytön olevan yleisempää ajankohtina, jolloin henkilö työskenteli matalammalla työn hallinnalla ja naisilla myös fyysisesti raskaalle työlle altistavissa ammateissa.

Osasairauspäivärahan käytön jälkeisen kolmen vuoden aikana oltiin suurimmaksi osaksi työssä, vaikkakin osuus pieneni ajan myötä. Osasairauspäivärahan käytön jälkeen etenkin osatyökyvyttömyyseläkkeellä, mutta myös täydellä työkyvyttömyyseläkkeellä vietetty aika oli yleisempää julkisella kuin yksityisellä sektorilla. Yksityisellä sektorilla sen sijaan oltiin selkeästi yleisemmin työttömänä ja jonkin verran enemmän kuntoutuksessa.

Odotettu jäljellä olevan työuran kokonaispituus osasairauspäivärahaa tuki- ja liikuntaelinten sairauksien tai mielenterveyden häiriöiden vuoksi toistuvasti käyttävillä henkilöillä oli jopa vuosia pidempi kuin täyttä sairauspäivärahaa käyttävillä verrokeilla. Ero osasairauspäivärahaa käyttävien hyväksi oli suurempi yksityisellä kuin julkisella sektorilla. Tulos ei johtunut siitä, että osasairauspäivärahaa käyttävillä olisi pidemmät työurat yksityisellä kuin julkisella sektorilla, vaan siitä, että julkisella sektorilla odotettujen työvuosien määrä oli verrattain korkea myös täyttä sairauspäivärahaa käyttävillä. Kaiken kaikkiaan osasairauspäivärahan työuraa pidentävä vaikutus oli suurempi mielenterveyden häiriöissä kuin tuki- ja liikuntaelinten sairauksissa.

Osasairauspäivärahan käyttö täyden sairauspäivärahan sijaan lisäksi pidensi odotettua aikaa, joka vietettiin osittain työssä myöhempien osatyökyvyttömyysetuuksien saamisen aikana, sekä lyhensi aikaa työttömänä, määräaikailla työkyvyttömyysetuuksilla tai pysyvällä työkyvyttömyyseläkkeellä. Työttömyyttä vähentävä vaikutus nähtiin erityisesti yksityisellä sektorilla.

Sekä yksityiseltä että julkisella sektorilta osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä fyysisesti raskaalle työlle ja matalalle työn hallinnalle altistavissa ammateissa työskentelevien osuus ei juuri muuttunut kolmen vuoden aikana osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen jälkeen. Kaiken kaikkiaan suhteellisen harva vaihtoi eri tavoin kuormittavaan ammattiin, mutta muutoksia tapahtui kuitenkin molempiin suuntiin.

Työhön osallistuminen oli yleisempää julkiselta kuin yksityiseltä sektorilta osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä ja kaiken kaikkiaan väheni ajan myötä. Samalla täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyminen lisääntyi. Työn fyysisen raskauden ja työn hallinnan yhteydet osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden työpäivien lukumäärään ja täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymiseen olivat työnantajasektorista riippumatta heikkoja ja epä johdonmukaisia.

Osatyökyvyttömyyseläkeläisillä odotetut jäljellä olevat työvuodet ovat kasvaneet suhteellisesti enemmän kuin valtaväestössä, joka ei saa työkyvyttömyyseläkettä. Osatyökyvyttömyyseläkeläisten odotettu kokoaikavastaava työuran pituus, missä osatyökyvyttömyyseläkeläisten osittainen työpanos on muunnettu vastaamaan kokoaikaista työntekoa, oli noin puolet valtaväestön urasta.

Osatyökyvyttömyyseläkeläisten työurilla oli kuitenkin vähäinen merkitys koko väestön työurien pituuteen, sillä osatyökyvyttömyyseläkeläisten osuus väestössä on kasvusta huolimatta edelleen pieni.

Osatyökyvyttömyyseläkeläisten odotettujen työvuosien määrä oli suurempi julkisella kuin yksityisellä sektorilla. Osatyökyvyttömyyseläkeläiset työskentelivät verrattain paljon julkisen sektorin työntekijäammateissa sekä yhä enemmän määrin julkisen sektorin alemmissa toimihenkilöammateissa.

Osatyökyvyttömyysetuuskien käyttäjien profiilia koskevat tuloksemme ovat samansuuntaisia kuin on havaittu aikaisemmissa osasairauspäivärahaa (Kausto ym. 2009, 2014; Viikari-Juntura ym. 2017; Ervasti ym. 2020) ja osatyökyvyttömyyseläkettä (Gould ym. 2003; Gould & Kaliva 2010; Nyman & Kiviniemi 2019) tarkastelevissa tutkimuksissa. Tämä tutkimus kuitenkin tuotti vertailukelpoisempaa tietoa näiden eri osatyökyvyttömyysetuuskien käytöstä ja muutoksesta ajassa. Tuloksemme korostavat sitä, että osasairauspäiväraha ja osatyökyvyttömyyseläke ovat erityyppisiä etuuksia, joiden käyttöön liittyvät tekijät voivat olla jopa päinvastaiset, kuten työnantajasektorin kohdalla nähtiin.

Osasairauspäivärahaa käytetään Suomessa edelleen verrattain vähän. Osasairauspäivärahan käyttöä voisi olla mahdollista lisätä esimerkiksi julkisella sektorilla, missä sen käyttö oli tulostemme perustella verrattain vähäistä, vaikka samalla pysyväisluonteisempia osatyökyvyttömyyseläkkeitä käytettiin erityisen paljon, sekä yleisesti että osatyökyvyttömyyspolun muodossa. Pysyväisluonteisempien osa-aikaisten ratkaisujen suurempi tarjonta yksityisellä sektorilla taas voisi edistää osatyökyvyttömyyseläkkeen käyttöä. Voi olla, että monilla aloilla vallitseva työvoimapula tulee omalta osaltaan parantamaan osatyökykyisten mahdollisuuksia osallistua työelämään.

Tuloksemme koskien sitä, että tuki- ja liikuntaelinten sairauksissa osasairauspäivärahaa on hyödynnetty yhä enemmän alemmilla toimihenkilöillä ja työntekijäasemassa olevilla on merkittävä, koska kyseisistä syistä johtuvat sairauspoissaolot ovat näissä ryhmissä ylipäätään paljon yleisempiä kuin ylemmillä toimihenkilöillä (Pekkala ym. 2017; Leinonen ym. 2018b; Blomgren & Jäppinen 2021). Havaittu myönteinen kehitys näin ollen koskettaa suurta työllisten joukkoa.

Tuloksemme ammattiin perustuvien työn kuormitustekijöiden vaatimattomista yhteyksistä osatyökyvyttömyysetuuskien käyttöön voivat osittain johtua siitä, että kuormitustekijöitä koskeva tieto ei huomioinut samassa ammatissa mahdollisesti esiintyviä erilaisia työtehtäviä. Kuormitustekijöiden yhteydet osasairauspäivärahan käyttöön tulivatkin selkeämmin esille, kun tarkastelimme yksilökohtaista vaihtelua henkilön siirtyessä merkittävästi eri tavoin kuormittavien ammattien välillä. Osasairauspäivärahan yleisempi käyttö henkilön työskennellessä matalamman työn hallinnan ammateissa saattaa liittyä siihen, että työajan vähentäminen on itsessään työn

muokkauksen keino, jolla matalasta työn hallinnasta aiheutuvaa kuormitusta voidaan paremmin hallita. Osasairauspäivärahan vähäisempi käyttö naisten työskennellessä fyysisesti raskaalle työlle altistavissa ammateissa taas voi liittyä siihen, että näissä ammateissa osa-aikaisen työn järjestäminen on hankalaa tai että työajan vähentäminen ei riitä merkittävästi lievittämään työn fyysisestä kuormituksesta aiheutuvaa haittaa.

Osasairauspäivärahan työmarkkinoille osallistumista edistäviä vaikutuksia koskevat tulokset ovat linjassa aikaisempien tutkimuksien kanssa (Kausto ym. 2012, 2014; Viikari-Juntura ym. 2017; Ervasti ym. 2020). Tutkimuksemme osoittaa, että lyhyemmän aikavälin vaikutusten lisäksi toistuvalla osasairauspäivärahan käytöllä on suuri merkitys koko jäljellä olevan työuran kannalta. Havaittu suurempi vaikuttavuus yksityisellä kuin julkisella sektorilla voi liittyä siihen, että osa-aikaisen työhön paluun työelämään kiinnittymistä lisäävällä vaikutuksella on suurempi hyöty yksityisellä sektorilla, jossa työsuhteet ovat tyypillisesti epävakaita ja työttömyyden riski suurempi. Työelämäkontaktin ylläpitäminen näyttäisi tulostemme perusteella olevan myös suurempi mielenterveyden häiriöissä kuin tuki- ja liikuntaelinten sairauksissa.

Tutkimuksemme vahvistaa aikaisemman tutkimuksen tuloksia siitä, että osatyökyvyttömyyseläkeläiset tyypillisesti jatkavat samantyyppisissä töissä kuin ennen eläkettä (Gould & Kaliva 2010). Emme havainneet ammattiin perustuvissa työn kuormitustekijöissä suuria muutoksia edes pitkällä, usean vuoden aikajänteellä. Kuormitustekijöiden vähäinen yhteys osatyökyvyttömyyseläkkeelle jälkeiseen työhön osallistumiseen ja työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymiseen oli jokseenkin yllättävää. Tulee kuitenkin huomioida, että tämän tutkimuksen perusteella ei pysty tekemään johtopäätöksiä mahdollisista työn kuormituksen muutoksista osatyökyvyttömyyseläkeläisten omaa työtä muokkaamalla tai ylipäätään osatyökyvyttömyyseläkeläisten yksilöllisten työtehtävien yhteydestä myöhempään työmarkkinoille osallistumiseen.

Osatyökyvyttömyyseläkeläisten korkeampi työhön osallistumisen taso julkisella kuin yksityisellä sektorilla on havaittu myös aikaisemmin (Gould & Kaliva 2010). Kehittämämme uuden odotettuja kokoaikavastaavia työvuosia tarkastelevan mittarin avulla pystyimme huomioimaan myös työpanoksen suuruuden ja tarjoamaan uutta tietoa osatyökyvyttömyyseläkeläisten työurien pituudesta suhteessa valtaväestöön. Tuloksemme osoittivat, että osatyökyvyttömyyseläkeläisten työurat ovat verrattain pitkiä ottaen huomioon, että osatyökyvyttömyyseläkeläiset saavat ansaita enintään 60 % vakiintuneesta keskiansiosta. Jatkotutkimusta tarvitaan kuitenkin selvittämään, missä määrin osatyökyvyttömyyseläkkeen käyttö todellisuudessa tuo lisätyövuosia seuraamalla tilanteita, joissa henkilö ei olisi käyttänyt osatyökyvyttömyyseläkettä vaan

olisi esimerkiksi jatkanut työssä ilman etuuksia, jäänyt työttömäksi tai päätynyt täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle.

Kaiken kaikkiaan hankkeen tulokset osoittavat, että osatyökyvyttömyysetuuksien käyttö voi tuoda työuraan jopa useita vuosia lisää. Osasairauspäivärahan vaikuttavuudesta on vahvaa näyttöä ja sen käyttöä täyden sairauspäivärahan sijaan olisi tärkeä edelleen lisätä. Osatyökyvyttömyyseläkeläiset ovat hyvin kiinnittyneitä työelämään, mutta eläkemuodon kokonaisvaikutuksista tarvitaan enemmän tietoa. Olisi myös tärkeä selvittää syitä vastakkaisiin yhteyksiin, joita työnantajasektorilla on osasairauspäivärahan ja osatyökyvyttömyyseläkkeen käyttöön, ja mahdollisesti jakaa yksityisen ja julkisen sektorin hyviä käytäntöjä osa-aikaisten ratkaisujen edistämiseksi työkyvyttömyyden yhteydessä.

Lähteet

- Blomgren J. Pitkät sairauspoissaolot työikäisillä naisilla ja miehillä. Sairauspäivärahan saajat 1996–2015. Yhteiskuntapolitiikka 2016;81:681–91.
- Blomgren J, Jäppinen S. Incidence and length of sickness absence among hierarchical occupational classes and non-wage-earners: a register study of 1.6 million Finns. *Int J Environ Res Public Health* 2021;18:501.
- Blomgren J, Laaksonen M, Perhoniemi R. Työssä jatkaminen ja sosiaaliturvaetuudet osasairauspäivärahan enimmäisajan jälkeen. *Työpoliittinen aikakauskirja* 2/2022:45–59.
- Blomgren J. Sairauspäivärahat jatkavat kasvu-uralla – vuonna 2022 koronavirus näkyi aiempaa selvemmin sairauspäivärahaa saaneiden määrässä. *Kelan Tutkimusblogi* 9.2.2023.
- Eläketurvakeskus. Työeläkelakipalvelu. 2023. https://www.tyoelakelakipalvelu.fi/telp-publishing/vepa/document.faces?document_id=307665
- Ervasti J, Pekkarinen L, Virtanen M, Aalto V, Oksanen T. Osatyökykyisten työolot ja työmarkkinasiirtymät kunta-alalla. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti* 2019;56(1).
- Ervasti J, Kausto J, Koskinen A, Pentti J, Vahtera J, Joensuu M, Turunen J, Oksanen T, Kivimäki M. Labor market participation before and after long-term part-time sickness absence in Finland: a population-based cohort study. *J Occup Environ Med* 2020;6:e142–8.
- Gould R, Nyman H, Takala M. Osittain työkyvytön vai osittain työkykyinen? Tutkimus osatyökyvyttömyyseläkeläisten työssäolosta. *Eläketurvakeskuksen raportteja* 2003:33.
- Gould R, Kaliva K. Työkyvyttömyyseläke ja ansiotyö. *Eläketurvakeskuksen raportteja* 2010:5.
- Hartikainen E, Solovieva S, Viikari-Juntura E, Leinonen T. Associations of employment sector and occupational exposures with full and part-time sickness absence: random and fixed effects analyses on panel data. *Scand J Work Environ Health* 2022;48:148–57.
- Hartikainen E, Solovieva S, Viikari-Juntura E, Leinonen T. Working life expectancy and working years lost among users of part- and full-time sickness absence in Finland. *Scand J Work Environ Health* 2023;49:23–32.

Ilmarinen J, Gould R, Järvikoski A, Järvisalo J. Työkyvyn moninaisuus. Teoksessa Gould ym. (toim.): Työkyvyn ulottuvuudet. Terveys 2000-tutkimuksen tuloksia. Helsinki: ETK, Kela, KTL ja TTL, 17–34, 2006.

Kannisto J. Eläkkeellä ja työssä. Tilasto eläkeläisten työnteosta vuosina 2007–2021. Eläketurvakeskuksen tilastoja 14/2022.

Kausto J, Virta L, Joensuu M, Vuorinen H, Kivistö S, Jahkola A, Martimo K-P, Klaukka T, Viikari-Juntura E. Osasairauspäiväraha Suomessa. Etuutta saaneiden kokemuksia ja työhön paluu. Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 67/2009. Helsinki: Kela.

Kausto J, Solovieva S, Virta LJ, Viikari-Juntura E. Partial sick leave associated with disability pension: propensity score approach in a register-based cohort study. *BMJ Open* 2012;2:e001752.

Kausto J, Viikari-Juntura E, Virta LJ, Gould R, Koskinen A, Solovieva S. Effectiveness of new legislation on partial sickness benefit on work participation: a quasi-experiment in Finland. *BMJ Open* 2014;4:e006685.

Kela. Tilastotietokanta Kelasto. 2023. www.kela.fi/kelasto

Keyriläinen M, Lappalainen K. Työkykyohjelma 2019–2023: Loppuraportti. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2023:21.

Koski-Pirilä A. Osatyökyvyttömyyseläkkeiden käyttö kunta-alalla. Kevan tutkimuksia 5/2011.

Laaksonen M, Rantala J, Järnefelt N, Kannisto J. Työkyvyttömyyden vuoksi menetetty työura. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 04/2016.

Laaksonen M, Nyman H. Työttömien ja ikääntyneiden siirtyminen työkyvyttömyyseläkkeelle on vähentynyt selvästi. *Suomen Lääkärilehti* 2019;74:1745–8.

Laaksonen M, Rantala J, Liukko J, Polvinen A, Varis J, Kesälä M, Kuivalainen S. Company-level determinants of disability retirement: a multilevel study of Finnish private sector workplaces. *Eur J Public Health* 2019;29:1062–8.

Laaksonen M, Blomgren J, Perhoniemi R. Mielenterveysyistä alkavat eläkkeet ovat yleistyneet nuorilla mutta vähentyneet vanhemmissa ikäryhmissä. *Suomen Lääkärilehti* 2021;76:1889–93.

- Leinonen T, Viikari-Juntura E, Husgafvel-Pursiainen K, Virta LJ, Laaksonen M, Autti-Rämö I, Solovieva S. Labour market segregation and gender differences in sickness absence: trends in 2005–2013 in Finland. *Ann Work Expo Health* 2018[a];62:438–49.
- Leinonen T, Viikari-Juntura E, Husgafvel-Pursiainen K, Solovieva S. Cause-specific sickness absence trends by occupational class and industrial sector in the context of recent labour market changes: a Finnish panel data study. *BMJ Open* 2018[b];8:e019822.
- Leinonen T, Solovieva S, Husgafvel-Pursiainen K, Virta LJ, Laaksonen M, Autti-Rämö I, Viikari-Juntura E. Julkisen ja yksityisen sektorin välinen ero sairauspoissaoloissa on säilynyt väestötasolla mutta pienentynyt sote-alalla. *Duodecim* 2018[c];134:1738–48.
- Leinonen T, Martikainen P, Myrskylä M. Working life and retirement expectancies at age 50 by social class: period and cohort trends and projections for Finland. *J Gerontol B Psychol Sci Soc Sci* 2018[d];73:302–13.
- Leinonen T, Solovieva S, Viikari-Juntura E. Työkyvyttömyyteen ja osatyökyvyttömyyteen liittyvät etuudet ja järjestelmät. Teoksessa: Alasalmi ym. (toim.): Työpolitiikka ja työllisyysaste: tutkimukseen perustuvia johtopäätöksiä. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020[a]:33. Helsinki, 117–54.
- Leinonen T, Solovieva S, Blomgren J, Laaksonen M, Viikari-Juntura E. Osatyökyvyttömyysetuuskien käyttö yksityisen ja julkisen sektorin palkansaajilla vuosina 2007–2017. *Työpoliittinen aikakauskirja* 4/2020[b]:38–55.
- Leinonen T, Viikari-Juntura E, Solovieva S. Has the share of the working life expectancy that is spent receiving a partial or full disability pension changed in Finland over the period 2005–2018? A longitudinal register-based study. *BMJ Open* 2022;12:e061085.
- Liukko J, Polvinen A, Kesälä M, Varis J. Työkyvyttömyyseläkkeiden maksuluokkamallin toimivuus ja kannustinvaikutukset: kyselytutkimus työnantajien näkemyksistä. *Eläketurvakeskuksen tutkimuksia* 03/2017.
- Loisel P, Buchbinder R, Hazard R, Keller R, Scheel I, van Tulder M, Webster B. Prevention of work disability due to musculoskeletal disorders: the challenge of implementing evidence. *J Occup Rehabil* 2005;15:507–24.
- Mattila-Wirolahti P, Tiainen R. Kaikki mukaan työelämään. Osatyökykyisille tie työelämään (OTE) kärkihankkeen tulokset ja suositukset. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:25. Helsinki.

- Nurminen M. Working-life expectancy in Finland: Trends and differentials 2000–2015. A multistate regression modeling approach. Finnish Centre for Pensions, Reports 03/2012.
- Nyman H, Kiviniemi M. Katsaus eläketurvaan vuonna 2018. Eläketurvakeskuksen tilastoja 07/2019.
- Palomäki H, Onninen S, Arola H. Osasairauspäiväraha – uusi sairausvakuutusetus työhön paluun tueksi. Suomen Lääkärilehti 2006;61:5359–62.
- Palotie-Heino T, Hautamäki J. Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyi ennätysellisen vähän ihmisiä. Eläketurvakeskuksen tiedote 9.3.2022.
- Pekkala J, Blomgren J, Pietiläinen O, Lahelma E, Rahkonen O. Occupational class differences in diagnostic-specific sickness absence: a register-based study in the Finnish population, 2005–2014. BMC Public Health 2017;17:670.
- Polvinen A, Laaksonen M, Gould R, Lahelma E, Leinonen T, Martikainen P. Socioeconomic differences in cause-specific disability retirement in Finland, 1988 to 2009. J Occup Environ Med 2016;58:840–5.
- Polvinen A, Laaksonen M, Rantala J, Hietaniemi M, Kannisto J, Kuivalainen S. Working while on a disability pension in Finland: association of diagnosis and financial factors to employment. Scand J Public Health 2018;46:74–81.
- Polvinen A. Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen erot kunta-alan ja yksityisen sektorin palkansaajilla. Kuntoutus 2021;44:10–23.
- Polvinen A, Laaksonen M. Determinants of transition from partial to full disability pension: a register study from Finland. Scand J Public Health 2022;50:622–8.
- Polvinen A, Laaksonen M. Contribution of age, gender and occupational group to the higher risk of disability retirement among Finnish public sector employees. Scand J Public Health. Published online 2023.
- Saari P, Forma P, Kaartinen R, Pekka T. Osatyökyvyttömyyseläkkeen toimivuus kuntatyössä. Kevan tutkimuksia 6/2011.
- Solovieva S, Pehkonen I, Kausto J, Miranda H, Shiri R, Kauppinen, Heliövaara M, Burdorf A, Husgafvel-Pursiainen K, Viikari-Juntura E. Development and validation of a job exposure matrix for physical risk factors in low back pain. PLoS One 2012;7:e48680.

- Solovieva S, Pensola T, Kausto J, Shiri R, Heliövaara M, Burdorf A, Husgafvel-Pursiainen K, Viikari-Juntura E. Evaluation of the validity of job exposure matrix for psychosocial factors at work. *PLoS One* 2014[a];9:e108987.
- Solovieva S, Pehkonen I, Pensola T, Haukka E, Kausto J, Leivategija T, Shiri R, Heliövaara M, Burdorf A, Husgafvel-Pursiainen K, Viikari-Juntura E. Development of physical and psychosocial job exposure matrices. Helsinki: Finnish Institute of Occupational Health, 2014[b]. Loppuraportti Työsuojelurahaston hankkeesta (109364). <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-261-448-3>
- Solovieva S, Leinonen T, Husgafvel-Pursiainen K, Kauhanen A, Vanhala P, Asplund R, Viikari-Juntura E. Controlling for structural changes in the workforce influenced occupational class differences in disability retirement trends. *Int J Environ Res Public Health* 2019;16:1523.
- Stattin M. Retirement on grounds of ill health. *Occup Environ Med* 2005;62:135–40.
- Tuulio-Henriksson A, Blomgren J. Mielenterveysperusteiset sairauspäiväraha-kaudet vuosina 2005–2017. Työpapereita 136. Helsinki: Kelan tutkimus, 2018.
- Viikari-Juntura E, Martimo K-P, Kausto J, Rahman S, Kaila-Kangas L, Takala E-P, Karppinen J, Miranda H, Luukkonen R, Ala-Mursula L, Rynänen K. Osasairausvapaa sairausloman vaihtoehtona tuki- ja liikuntaelinten sairauksissa. Loppuraportti hankkeesta "Osasairausvapaa ja työjärjestelyt liikuntaelinten sairauksissa: satunnaistettu vertailututkimus ja kustannus-vaikuttavuusanalyysi". Työympäristötutkimuksen raporttisarja nro 68. Helsinki: Työterveyslaitos, 2011. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-261-161-1>
- Viikari-Juntura E, Virta LJ, Kausto J, Autti-Rämö I, Martimo K-P, Laaksonen M, Leinonen T, Husgafvel-Pursiainen K, Burdorf A, Solovieva S. Legislative change enabling use of early part-time sick leave enhanced return to work and work participation in Finland. *Scand J Work Environ Health* 2017;43:447–56.
- Viikari-Juntura E, Leinonen T, Virta LJ, Hiljanen I, Husgafvel-Pursiainen K, Autti-Rämö I, Rissanen P, Burdorf A, Solovieva S. Early part-time sick leave results in considerable savings in social security costs at national level: an analysis based on a quasi-experiment in Finland. *Scand J Work Environ Health* 2019;45:203–8.



Työsuojelurahasto
Arbetskyddsfronden
The Finnish Work Environment Fund



Työterveyslaitos
Arbetshälsoinstitutet
Finnish Institute of Occupational Health

PL 40, 00032 Työterveyslaitos

www.ttl.fi

ISBN 978-952-391-112-3 (pdf)

